

“รู้จัก” ‘บุญอ ชีเม้อ’ และ ‘นครตันหยงบุหงา’ (คนมลายูมุสลิมจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส)

รัตติยา สาและ*

บทคัดย่อ

เหตุการณ์ความรุนแรงที่ปรากฏในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส หรือ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 จนมาถึงปัจจุบัน (พฤษภาคม พ.ศ. 2550) เกินกว่า 3 ปี แล้วนั้นก็ยังไม่สัญญาที่ชัดเจนให้ประชาชนรับรองได้ว่า รัฐบาลจะสามารถยุติปัญหานี้ได้ด้วยดี นอกจากเป็นเพียงการประคับประคองระดับของเหตุการณ์และปลอบใจประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ดังกล่าวนั้นเป็นรายวันและเป็นรายบุคคลเท่านั้นกล่าวคือรัฐบาลโดยผู้ที่เกี่ยวข้องและรับผิดชอบในการแก้ปัญหา 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ยังไม่สามารถเอาชนะความรุนแรงด้วยความสมานฉันท์สิ่งที่น่าเป็นห่วงคือการปล่อยให้อิทธิพลทางสังคมดังกล่าวดำรงอยู่นานนั้น นอกจากจะเป็นสื่อโฆษณาเชิญชวนให้คนไทยส่วนใหญ่เกิดความเกลียดชังคนมลายูมุสลิมที่นับมากขึ้นแล้วยังเป็นปรากฏการณ์ที่สะท้อนให้เห็นได้ว่าแท้จริงนั้นคนไทยเราโดยส่วนใหญ่ยังไม่ “รู้จัก” สังคมไทย 3 จังหวัดชายแดนใต้ดีเท่าที่ควร บทความนี้จึงพยายามทำหน้าที่เสนอข้อมูลให้สังคมส่วนใหญ่ได้เข้าใจถึงตัวตนของ 3 จังหวัดชายแดนใต้ เพื่อจะได้เข้าใจใจของผู้คนที่นั่นได้ถูกต้อง และจะได้เข้าใจบ้างว่าทำไม 3 จังหวัดชายแดนใต้ในวันนี้จึงต้องเป็นพื้นที่ที่พิเศษที่เชิญชวนให้คนบางกลุ่มอยากไปให้ถึงที่นั่นทุกๆ ที่บอกว่ามันน่ากลัว

*รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาภาษามลายู ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

‘บุงอ ซีเมีฮ’ (/bugw siyeh/) เป็นบายศรีมลายูที่กำหนดใช้ใบพลูเป็นใบไม้หลักแทนใบตองแบบไทย การจัดพานบายศรีที่ใช้ใบพลูซึ่งมีรูปใบคล้ายสัญลักษณ์ของหัวใจที่มีขนาดต่างๆ จำนวนหลายใบนำมาจัดวางเรียงทับซ้อนกันอย่างเป็นระเบียบและสลับด้วยดอกไม้สดซึ่งมีขนาดและสีอันหลากหลายหลากหลาย พร้อมทั้งมีกลิ่นหอมอันถือว่าเป็นตานา² หรือสัญลักษณ์หนึ่งในการสร้างความผูกพันด้วยใจที่เป็นกัลยาณมิตรระหว่าง “ผู้ให้” กับ “ผู้รับ” บรรยากาศท่านองนี้ จะสัมผัสได้ในโอกาสที่มีการจัดงานพิธีมงคลตามประเพณีนิยมของคนมลายูปาตานี³ เช่น พิธีหมั้น พิธีสมรส พิธีเข้าสู่หนัด ซึ่งส่วนใหญ่มีภูมิภานาอยู่ในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส

พลู หรือ ‘ซีเมีฮ’ (/siyeh/) เป็นพันธุ์ไม้เถาที่มีใบสีเขียวระดับต่างๆ การปรับระดับสีของใบพลุนั้นเป็นไปตามธรรมชาติและระยะเวลา เมื่อตอนผลิใบใหม่ๆ เนื้อใบเป็นสีเขียวอ่อนสว่างและจะค่อยๆ กลายสีเป็นเขียวแก่และจะเข้มข้นเรื่อยๆ จนถึงสีเขียวแก่จัด ใบพลูมีลักษณะเป็นรูปหัวใจขนาดต่างๆ ที่แตกยอดเป็นช่อๆ และเติบโตตามแขนงอ่อนๆ แต่แข็งแรง เถาของพลูจะค่อยๆ ยาวออกและจะเกาะพื้นดินด้วยรากอ่อนๆ พร้อมกับเลื้อยไปเรื่อยๆ ตามลักษณะระดับความสูงต่ำของพื้นที่ ใบพลูบางเถาอาจเป็นปลายลำต้นและกิ่งก้านของต้นไม้อื่นๆ ได้บ้างเท่าที่ปลายเถาจะไปถึงโดยไม่ทำให้ต้นไม้อื่นนั้นต้องเสียหายมาก คงมีแต่จะทำหน้าที่คล้ายผ้าห่มสีเขียวที่ช่วยห่มห่อลำต้นไม้อื่นนั้นให้อบอุ่นและช่วยรองรับเมื่อดฝนและแดดจัดแทน ต้นพลูเป็นไม้ที่มีลักษณะโดดเด่นสอดคล้องกับวิถีคิดตามแนววัฒนธรรมมลายู คุณลักษณะของต้นพลูตามที่ได้อธิบายแล้วข้างต้นมีนัยเชิงคุณค่าของผู้มีจริยธรรมและคุณธรรมสูง กล่าวคือเป็นผู้มีความอ่อนน้อมถ่อมตน แต่มีความรักตนเอง รักศักดิ์ศรี อดทน แข็งแรง มีความ

¹ เป็นคำภาษามลายูถิ่นปาตานี และเป็นคำเดียวกันกับคำ ‘บุงา ซีริฮ’ (/bu-ga-si-rih/) ในภาษามลายูมาตรฐาน (standard Malay language)

² เป็นคำที่กลายเสียงมาจากคำ tanda (ต้น + ตา) ในภาษามลายูมาตรฐาน

³ คนมลายูปาตานี หมายถึงชาวเมืองปัตตานี ยะลา และนราธิวาสโดยกำเนิด

พยายามสูงที่จะพัฒนาตนเองให้มีความเจริญก้าวหน้า โดยไม่ต้องเบียดเบียนและไม่เผลอต่อผู้มีพระคุณ นอกจากนั้นยังได้ทำหน้าที่คอยปกป้องและป้องกันภัยอันตรายต่างๆ ที่อาจจะมาถึงตัวของผู้มีบุญคุณนั้นตลอดเวลาโดยไม่ขาดกั้วความหนาวและร้อน นั่นคือการเป็นผู้มีความกตัญญูและรู้คุณ เหมือนคำสุภาษิตมลายูที่พยายามย้ำเตือนว่า

Di mana tanah dipijak,

แผ่นดินผืนใดที่ย่ำอยู่

Di situ langit dijunjung.

แผ่นดินผืนนั้นจึงทูนไว้

การมีจริยธรรมและคุณธรรมนั้นเป็นคุณลักษณะของความเป็นมนุษย์ที่สำคัญมากสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคมของผู้มีวัฒนธรรม เรื่องนี้มีปราชญ์มลายูที่ใช้นามย่อว่า ZAABA⁴ ได้พยายามฝากฝังความและเน้นย้ำเพิ่มเติมผ่านบทร้อยกรองมลายูประเภท ‘gurindam’ ดังนี้

Jikalau kamu bersifat budiman

หากเธอเป็นผู้มีวัฒนธรรม

Dipandang sebagai bunga di taman

จะแลดูงามดุดจิดดอกไม้ในสวน

Jikalau kamu bersifat dermawan

หากเธอเป็นผู้ชอบบริจาคทาน

Segala orang dapat kau tawan

เธอย่อมเอาชนะคนทั้งหลายได้

Jikalau kamu bersifat pemurah

หากเธอเป็นผู้มีจิตเอื้ออาทร

Segala manusia datang menyerah

มนุษย์ทั้งผองย่อมยอมจำนนตน

⁴ZAABA (นามแฝง), Pesanan, ใน SP ZAABA (SP 18/5D/3), Arkib Negara Malaysia, Kuala Lumpur.

ในสมัยที่ข้าพเจ้ายังเป็นเด็กก็ได้รับความรู้เรื่อง ‘พลู’ จากคุณยายทวดว่าน้ำใบพลูสดคั้นที่กรองกากใบทิ้งแล้วนั้นสามารถนำไปใช้ชำระอวัยวะสำคัญของสตรีเพศ เพื่อดับกลิ่นเหม็นคาวเลือดและเมื่อก็อีกทั้งยังสามารถสมานแผลสดได้ดีด้วย ส่วนใบพลูที่หาค่ายปูนสีแดงหรือสีขาวบางๆ และใส่เนื้อหมากที่เจียนเป็นชิ้นบางๆ ขนาดเล็กๆ รวมกับแผ่นเนื้อสีเสียดบางๆ ห่อเป็นคำๆ นั้นก็เรียกว่า ‘ซีเฌียฮ์ ปี่แน’ (ซีเฌียฮ์ แปลว่า พลู, ปี่แน แปลว่า หมาก) ตรงกับคำว่าหมากพลูซึ่งมีรสฝาดและเผ็ดร้อนเล็กน้อย หมากพลูจึงเหมาะที่จะใช้เป็นของขบเคี้ยวเล่นแทนหมากฝรั่งและการสูบบุหรี่เพื่อช่วยบรรเทาอาการเบรียวยปาก ในกรณีที่ผู้เสพหมากพลูมีฟันไม่ค่อยแข็งแรงหรืออาจไม่มีฟันเหลือให้ขบเคี้ยวหมากพลูสดได้นั้นก็อาจใช้บอกลยหรือครกตะบันเนื้อหมากพลูให้แตกก่อนเพื่อจะได้เคี้ยวง่ายขึ้นก็ได้ น้ำหมาก (พลู) สามารถใช้เป็นยาสมานแผลสด

หมากพลูเป็นสัญลักษณ์ทางสังคมของผู้ตีมลายุทั้งหญิงและชายมาช้านาน หมากพลูแต่ละคำสามารถใช้แทนคำพูดจากใจเพื่อเป็นสื่อยืนยันถึงสถานภาพของความสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่างผู้ให้และผู้รับ ความจริงในบริบทนี้สามารถค้นพบได้ในวรรณคดีแบบฉบับ (traditional literature) ประเภทนิทานประโลมโลกของมลายูและชาว เช่น เรื่องอิเหนาฉบับต่างๆ (The Panji Tales)⁵ ได้แก่ Hikayat Panji Samirang, Hikayat Dewa Asmara Jaya, Hikayat Misa Taman Jayeng Kusuma, Endang Malat Rasmi, Hikayat Carang Kulina, Syair Ken Tambuhan เป็นต้น

สังคมไทยได้ให้คุณค่ากับหมากพลูในมิติทางสังคมและวัฒนธรรมสูงมาก จะสังเกตได้ว่าราชสำนักไทยมีความพิถีพิถันมากในการเลือกใช้เทียนหมากหรือภาชนะสำหรับใส่เครื่องเขียน หรือ กล่าวคือมีการกำหนดประเภทของวัสดุและรูปทรงของเทียนหมากเพื่อบอกถึงรสนิยมและชนชั้นหรือบรรดาศักดิ์ของ

⁵Rattiya Saleh, Kulina, H.C. (2002). *Analisa Teks dan Kesenambungan dalam Masyarakat Melayu Muslim Patani*. Tesis Ph.D., Fakulti Sains Kemasyarakatan dan Kemanusiaan, Universiti Kebangsaan Malaysia.

ผู้เป็นเจ้าของเขียนหมากแต่ละชุดจะประกอบด้วยเครื่องเขียนซึ่งมีใบพลูดอกหมาก ปูน สีเสียด และเส้นยาสูบ⁶

ใบพลูที่ใช้เป็นวัตถุดิบหลักในการประดิษฐ์บายศรีอย่างมลายูที่มีชื่อว่า ‘bungo ซีเหียฮ’ ยังมีคุณค่าในสังคม ‘คนมลายู’ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาสในปัจจุบัน และด้วยสาระอย่างที่ได้อธิบายแล้วนั้น ข้าพเจ้าจึงหยิบเรื่องของพลูและ ‘bungo ซีเหียฮ’ เป็นความนำไปสู่คนมลายูมุสลิมจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาสต่อไป

สังเขปเรื่อง ‘มหานครตันหยงบุหงา’

ตันหยงบุหงา เป็นคำมลายูแปลเป็นไทยว่าแหลมแห่งบุปผชาติ และเป็นคำประสมที่กลายเสียงมาจากคำพื้นฐาน (base word) ในภาษามลายูมาตรฐานสองคำ⁷ ได้แก่ ‘tanjung’ [tan + jung] แปลว่า แหลม หรือคาบสมุทร และ ‘bunga’ [bu + ŋa] แปลว่า ดอกไม้ ภาษามลายูปาตานี⁸ ออกเสียงคำนี้ว่า ‘Tanyong Bungo’ [ta + ŋoŋ bu + ŋoŋ]

⁶ แนะนำให้ศึกษาเอกสารของ ชัลมา วงศ์ศุภรานันต์. (2546). การศึกษาสารัตถะข้อมูลวัตถุของจริง เครื่องใช้โลหะและโลหะประเภทเครื่องเงิน. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา. หน้า 38-104. และชัลมา วงศ์ศุภรานันต์. (2546). การศึกษาสารัตถะข้อมูลวัตถุของจริง เครื่องใช้โลหะและโลหะประเภทเครื่องทองเหลือง. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา. หน้า 52- 67.

⁷ เป็นภาษามลายูที่ใช้ในการเขียนภาษามลายู ซึ่งเป็นภาษาแห่งชาติของประเทศมาเลเซียเรียกว่า bahasa Malaysia เป็นภาษาแห่งชาติของประเทศอินโดนีเซียเรียกว่า bahasa Indonesia เป็นภาษาแห่งชาติของประเทศสิงคโปร์และเป็นภาษาแห่งชาติของประเทศบรูไนดารุสสลามเรียกว่าภาษามลายู การที่คำภาษามลายูทั้งสองคำดังกล่าวนี้เพี้ยนเสียงเป็น ‘ตันหยง’ (tan + yong) และ ‘บุหงา’ (bu + ŋa) ก็เป็นลักษณะหนึ่งที่ปรากฏเป็นธรรมเนียมในการนำคำภาษามลายูเข้าสู่ภาษาไทยที่ค่อนข้างโดดเด่น เช่น (1) มีการใช้หน่วยเสียงพยัญชนะ /y- / ในภาษาไทยแทนหน่วยเสียงพยัญชนะต้น /j/ ในภาษามลายู ตัวอย่างเช่นคำว่า ‘jawi’ [ja + wi] เป็น [ya + wi] ‘ยาวี’ (2) มีการลงเสียงวรรณยุกต์ที่ต่ำในพยางค์ท้ายของคำมลายูเช่นคำว่า ‘dalang’ [da + laŋ] เป็น ‘ดาหลัง’ [da + laŋ] หรือ ‘ดีะดาแล’ ในภาษามลายูถิ่นปาตานี แปลว่า ‘นายหนัง’ และคำ ‘wayang’ [wa + yaŋ] เป็น ‘วาทยัง’ [wa + yaŋ] หรือ ‘ม’อแย’ [wə + ye] ในภาษามลายูปาตานี แปลว่า ‘หนัง’ หมายถึงหนังตลุง (3) มีการเปลี่ยนหน่วยเสียงสระในพยางค์ต้นของคำที่เป็นพยางค์เปิดให้กลายเป็นพยางค์ปิด เช่น ‘burung’ [bu + ruŋ] เป็น ‘บุรง’ [bu + roŋ] หรือ ‘บุรง’ [bu + yong] ในภาษามลายูปาตานี แปลว่า ‘นก’ คำว่า ‘bulan’ [bu + lan] เป็น ‘บุหลัน’ [bu + laŋ] หรือ ‘บุแล’ [bu + le] ในภาษามลายูปาตานี แปลว่า ‘ดวงเดือน’ เป็นต้น

⁸ เป็นภาษามลายูถิ่นสำเนียงหนึ่งซึ่งเป็นภาษาแม่ของคนไทยเชื้อสายมลายูใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ปัจจุบันใช้เป็นภาษาทำงานในพื้นที่ดังกล่าวด้วย

⁹ ถ้าสลับคำเป็น bunga tanjung หรือ ‘bungo ตาญง’ หมายถึง ดอกพิทูล

วิถีคนหลังม่านไม้แดนบุหงา
 เคยรู้ว่ามีวัฒนธรรมอันหลากหลาย
 มีดินแดนปลายแหลมทองครองกว้างไกล
 ด้วยความหมายแห่งรัฐ “ลังกาสุกา”¹⁰

นานเพียงใด “ลังกาสุกา” แทนแดนนี้
 หากคนเจนช่วยชี้ชัดยากนักหนา
 รู้เพียงว่าชาวประชา “ลังกาสุกา”
 สืบศรืบทาด้วยภาพใหม่นาม “ฟาฏอนี”¹¹

คือภาพลักษณ์ “ปาตานี”¹² เมื่อวันวาน
 คือภาพสาน “ปาตานี” ในวันนี้
 คือนวภูวไนยวังชาวรงค์ “ฟาฏอนี”
 คือ “วงศ์ศรีวังษาเจ้า”¹³ ผู้เกรียงไกร

¹⁰อมรา ศรีสุชาติ อธิบายว่า “ลังกาสุกะ” เป็นคำสันสกฤตที่มาจาก (อ) ลังคาโคกะ คือ ลังคะ+อโคกะ แปลว่าเมืองสหพันธรัฐแห่งอโคก และในบทความเรื่อง Antara Mitos dan Realiti หน้า 3-4 ของ Siti Hawa Haji Salleh บอกว่า “Langkasuka” ที่ปรากฏใน Hikayat Merong Mahawangsa หน้า 13 บรรทัดที่ 35, หน้า 28 บรรทัดที่ 15, หน้า 31, 41 บรรทัดที่ 14 นั้นเป็นนิยายปรัมปรา เพราะว่าลังกาสุกะนั้นไม่ใช่เมืองเคดาห์ของมาเลเซียที่มีอยู่ในปัจจุบันแต่อย่างใด เพียงแต่ผู้ประพันธ์เรื่องนั้นมีความรู้เรื่องราวอาณาจักรลังกาสุกะบ้าง จึงได้นำชื่อนี้มาใช้ประโยชน์ในเรื่องดังกล่าวเพื่อต้องการเสริมให้เมืองเคดาห์ได้มีชื่อเสียงอย่างกว้างขวางขึ้น นอกจากนั้น Siti Hawa Haji Salleh ยังตั้งข้อสังเกตต่อไปอีกว่าคงเป็นการบังเอิญที่คำ “Langkasuka” นี้คล้ายคลึงกับคำอุทานในภาษามลายูที่บอกว่า “*alangkah suka*” หมายความว่าดีใจจังเลย เพราะว่าทั้งเจ้าเมืองและประชาชนชาวเคดาห์ขณะนั้นทุกคนมีความสุขเหลือเกินในงานเปิดเมืองในวันนั้น

¹¹“ฟาฏอนี” (فطاني) แปลว่า ประชาญ์ ดู รัตติยา สาและ, การปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนิกที่ปรากฏในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), กรุงเทพฯ, 2544, หน้า 25-27.

¹²“ปาตานี” เป็นคำที่กลายเสียงมาจากคำ “ฟาฏอนี” (فطاني)

¹³เป็นราชวงศ์แรกของ “ฟาฏอนี” ที่นับถือศาสนาอิสลาม

เป็น “ศรีวังชาวงศ์” ถืออิสลาม
 อินดู-พราหมณ์¹⁴ พุทธเก่าก่อนถูกสลาย
 ด้วยตะกอนเลือดใหม่วิญญาณนาย
 สร้างภาพใหม่นำลูกหลานตามคัมภีร์

“สียยิด สาอิด”¹⁵ พระครูสอนศาสนา
 ถวายพญาตุนัมปา¹⁶ หลากวิถี
 หลักคำสอนอิสลามทรงรู้ดี
 พระบารมีถือคัมภีร์ด้วยหทัย

สุดด้าน อิสมาอิล ชัย¹⁷ ปฐมราชา
 นำวงศ์ศรีวังชาติได้ดั่งหมาย
 ทรงนำปวงประชาราษฎร์ให้สุขสบาย
 ทั้งกายใจปลอดภัยได้ไร้โรค

อีกทั้งเรื่องการเรียนรู้นั้นไม่น้อย
 ไม่มีด้อยด้วยวิชาอิสลามศึกษา
 เป็นศูนย์กลางสร้างชื่อเสียงลือกันมา
 ปราชญ์มากหน้าถือกำเนิดเปิดคัมภีร์

¹⁴เป็นศาสนาที่รุ่งเรืองในปาตานีสสมัยเมื่อยังเป็นราชอาณาจักรลังกาสุกะ ปัจจุบันมีการสร้าง โบสถ์
 อินดู-พราหมณ์ในบริเวณวัดบางนารา ตำบลบางนาค อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส

¹⁵หรือรู้จักกันในนามโต๊ะ ปาซัย (Tok Pasai) ซึ่งเป็นปราชญ์ทางศาสนาอิสลามที่มีความพยายามสูงมากใน
 การให้นำนาวพญาท้าวณัมปา (托麻里) (พ.ศ.2043-2073) ให้เข้ารับอิสลาม

¹⁶เป็นเจ้าเมืองแห่งวงศ์ศรีวังชาพระองค์แรกที่เป็นมุสลิมและเปลี่ยนพระนามเดิมอย่างเจ้ามุสลิมเป็น Sultan
 Ismail Zillullah Fil Alam

¹⁷เป็นพระนามเดียวกันกับ Sultan Ismail Zillullah Fil Alam

รู้ว่ามีทรัพย์ด้วยธรรมชาติ
 รู้ว่ามีสิทธิ์วัย¹⁸ ผู้ทรงศรี
 รู้ว่าไม่แบ่งแยกไพร่ผู้ดี
 รู้ว่าไม่เกรงไพร่เข้าเบียดเบียน

รู้ว่ามีปราชญ์แซ่คุ ฟาแก๊ฮ อาลี¹⁹
 รู้ว่ามี “ตาริคุ ฟาฏอนี”²⁰ ที่เรียงเขียน
 รู้ว่าชาวพารามีความเพียร
 รู้ว่ามากด้วยเสี้ยนหนามแผ่นดิน

¹⁸ ได้แก่ Raja Hijau (พ.ศ.2127-2159), Raja Biru (พ.ศ.2159-2167), Raja Ungu (พ.ศ.2167-2178) และ Raja Kuning (พ.ศ.2178-2229) ซึ่งเป็นรัชกาลที่ 6-9 แห่งวงศ์ศรีวังษา

¹⁹ เป็นเจ้าของผลงานเรื่อง *Tarikh Fathoni* ซึ่งเป็นเอกสารประวัติศาสตร์ฟาฏอนีที่เก่าแก่ที่สุดเท่าที่พบขณะนี้

²⁰ แนะนำให้ศึกษาเอกสารชื่อ *Tarikh Fathoni* ฉบับแปลเป็นภาษามลายูพร้อมคำอธิบาย ซึ่งเป็นผลงานของ Syekh Faqih Ali (หลานปู่ของ Sheikh Safiyuddin [ค.ศ.1400] เจ้าของผลงานเรื่อง *Tarikh Fathani* ฉบับภาษาอาหรับซึ่ง Wan Mohd. Shaghir bin Abdullah บอกว่ายังไม่เจอ) ซึ่ง Syekh Daud bin Abdullah al-Fathani คัดลอกไว้เมื่อ ค.ศ.1228/ ค.ศ.1813 และ Wan Mohd. Shaghir bin Abdullah ได้ปริวรรตจากอักษรยาวีเป็นอักษรโรมันตามระบบการสะกดสมัยใหม่ บรรจุใน *Khazanah Fathaniyah*, เล่มที่ 1, 1990, หน้า 6-27. เอกสารเรื่องนี้มีความสำคัญมากที่ทำให้ได้รู้ว่าการตั้งชื่อ Kedah เป็นศูนย์กลางของลังกาสุกะ และมี Fathani/Fathoni เป็นเมืองท่าขนาดใหญ่ของลังกาสุกะ นอกจากนั้น Wan Mohd. Shaghir bin Abdullah บอกว่า Syekh Faqih Ali bin Wan Muhammad bin Syekh Safiyuddin เป็นคนเดียวที่บันทึกเจ้าของนามบรรดาศักดิ์ Datō Maharajalela ที่หนีไปยังดินแดนบูฆิส (Bugis) ดู Wan Mohd. Shaghir bin Abdullah. *Peranan Orang-orang Patani di Dunia Perantau*. เอกสารนำเสนอในงาน Simposium Wilayah Perbatasan Malaysia-Thailand. จัดโดยภาควิชาประวัติศาสตร์, Universiti Kebangsaan Malaysia, 16 Mac 1996, หน้า 3-4.

มีท่าเรือเดินสมุทรเพื่อการค้า²¹
 สร้างฐานะปวงประชาทั่วทุกถิ่น
 สร้างสัมพันธไมตรีฝรั่งและจีน
 ทั้งอาหรับอินเดียยีนผืนมั่งมา
 เดินทางไกลนานนับศตวรรษ
 เดินผ่านทุกขุสขสารพัดตามประสา
 เดินสะดุดบ้างด้วยสงครามเป็นบางครั้ง
 เดินไปหน้าจึง “รู้จัก” ฤทธิ์ “การเมือง”

(รัตติยา สาและ, 2549)

เมืองตันหยงบุงกา (Negeri Tanjung Bunga) ที่ปรากฏในชื่อของบทความนี้เป็นเมืองเดียวกันกับมหานครปาฏอนิดารุสสะลาม ที่สืบทอดมาจากราชอาณาจักรลังกาสุกะ (Langkasuka) ในอดีต และเป็นอดีตของ “ปัตตานี” หรือ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบัน (จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส) ซึ่งเป็นดินแดนปริศนาที่แม้แต่คนในพื้นที่เองก็ยังไม่ค่อยมีโอกาสได้รับรู้รายละเอียดมากนักทำให้เกิดความสับสนในเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนเอง ไม่ชัดเจนในเรื่องชาติพันธุ์วัฒนธรรม ข้อมูลข่าวสาร และความเชื่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่ออันเนื่องด้วยศาสนา ความสับสนและไม่ชัดเจนในประเด็นต่างๆ ทั้งห้าประการดังกล่าวนี้เป็นสาเหตุสำคัญอันเป็นที่มาของความขัดแย้งภายในตนเอง และได้ขยายผลสู่สังคมวงกว้างจนกลายเป็นวิกฤตศรัทธาทางความคิดและอุดมการณ์ซึ่งได้พัฒนาเป็นปัจจัยแฝง ที่ช่วยเสริมหนุนพลังอำนาจของกลุ่มคนที่ใฝ่ดำให้ใช้เป็นเครื่องมือในการลดพลังทางปัญญาและเพิ่มกิเลสให้แก่คนที่ด้อยความรู้

²¹อมรา ศรีสุชาติ ได้อ้างถึงประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่นว่าระหว่างพ.ศ.2147-2176 ญี่ปุ่นได้ส่งเรือสินค้าเข้ามาค้าขายกับประเทศต่างๆ เช่น พิลิปปินส์ เวียดนาม กัมพูชา และสยาม เป็นจำนวน 343 ลำ เฉพาะที่เข้ามาค้าขายกับอยุธยาและปัตตานีมีจำนวนรวมถึง 67 ลำ และเมื่อพุทธศตวรรษที่ 23 มีเรือจากไทยและปัตตานีนำสินค้าไปขายที่ญี่ปุ่นหลายครั้ง ได้แก่เมื่อปีพ.ศ.2222-2266, 2267, 2283, 2290, 2291, 2294 และ 2299

กว่าให้เห็นผิดเป็นชอบได้ หรือเห็นกงจักรเป็นดอกบัว กระทั่งสามารถเพิ่มคุณค่าให้วัตถุสูงกว่าเลือดเนื้อและชีวิตมนุษย์ และมนุษย์กล้าทำร้ายมนุษย์อย่างโหดร้ายและรุนแรงโดยคิดได้เพียงเพื่อแลกกับวัตถุที่ตนและพรรคพวกอยากได้ การขาดความรู้สึกและความคิดที่ดีต่อเพื่อนมนุษย์จึงนับเป็นพลังร้ายที่ทำให้มนุษย์กล้าก่อเหตุร้ายและรุนแรงจนกลายเป็นสงครามแห่งจิตวิญญาณ²² ที่ทำลายความสงบสุขของสังคมในบ้านเมืองโดยไม่มีปลายทาง ทำให้หลายคนต้องปวดร้าวและสับสนเช่นเดียวกับคนปัตตานี ยะลา และนราธิวาสในวันนี้ กำลังเป็นอยู่ บางคนก็ยืนยันว่า “เพราะข้าไม่รู้จัก ข้าจึงสับสน...”

ณ อุทยานวัฒนธรรม ลังกาสู่กะ

ราชอาณาจักรมลายูปราณะ

คือ ลัทธิวิญญาณนิยม

คือ ฮินดูนิยม

คือ พุทธนิยม

ตัวข้าไม่รู้ชัดนัก

คุณทวดเจ้าข้า !

นามของเจ้าสุญลี้้นเสียแล้ว

ละลายไหลลงสู่มหาสมุทรกว้าง

อินเดีย และ จีน

ลังกาสุกะแปลงร่าง

เป็น ‘ปะ ตานี’ คือ “ผู้เฒ่าทำไร่ทำสวน”

เป็น ‘ปาตา นี’ คือ “ชายหาตแห่งนี้”

เป็น ‘ฟาฏอนี’ คือ “ปราชญ์ผู้มีความรู้ดี”

นามของเจ้าเสนาะหุและสุดสวหยุด

²²ผู้เฒ่าสะบ้าย้อยบอกผู้เขียนว่าเป็น “ปือแหม” สื่อมางะ” หมายความว่า เป็นสงครามจิตวิญญาณ หรือ สงครามทำลายขวัญ

เอกอัลลอฮ์ (ศุบหฺ)²³ ทรงดลใจบุตรธิดาของเจ้า
 ก้าวขึ้นสู่ออดแห่งอารยธรรมลายุ-อิสลาม
 เป็น “ฟาฏอนี ดารุสสะลาม”²⁴
 เป็น “กระเจกเงา” เป็น “ระเบียงแห่งเมกกะ”²⁵
 รวยเพื่อน รวยมิตร รวยสหาย
 มวลดอกไม้งามแห่งวัฒนธรรมบานสะพรั่งสดใส...
 ส่งกลิ่นหอม...อบอวล...ทั่วทั้งสวน
 คือสวนแห่ง “นครต้นหยงบุหงา”
 อยู่...อยู่...สู่เจ้าบุหงา ต้นหยง !
 เจ้าฮีเฒา - เจ้าปรี - เจ้าจูง - เจ้ากุนิง !
 แห่ง... เทียว...
 ร่วงโรยไปรยคลุมร่างสุสานเจ้า
 ได้ฝุ่นเห็บมเปาลมโหด
 อารูรร้ายสุดก้นโชดตุสลายฝนตกหนัก
 แน่นอนว่าฝนช่วยให้แข็งตัว
 แดดร้อนจัดช่วยให้ละลายเหลว

²³ศุบหฺ มาจากคำเต็มว่า ศุบหานะฮ์ ะตะฮาลา มีความหมายว่าหาบริสุทธิ์ และความสูงส่งยิ่งแด่พระองค์ เป็นคำสวดที่ใช้ต่อท้ายพระนามของอัลลอฮ์ ส่วนคำ “อัลลอฮ์” เป็นพระนามหนึ่งในจำนวน 99 พระนามที่เป็นคุณสมบัติเฉพาะของพระเจ้าในศาสนาอิสลาม

²⁴เป็นสมญานามของปาดานิในยุคสมัยที่มีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านศาสนาอิสลามและเป็นดินแดนถิ่นกำเนิดของปราชญ์มุสลิมผู้มีชื่อเสียงหลายคน ศึกษาเพิ่มเติมได้ใน รัตติยา สาและ. (2544). การปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนิกที่ปรากฏในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). หน้า 253-256. นอกจากนี้ปัตตานี ก็ยังมีเมืองอื่นๆ ที่ได้รับสมญานามว่าเป็นดาร์อุสสะลามเช่น เมืองอาเจีย (เขตจังหวัดพิเศษอาเจีย) ในสุมาตราเหนือ ประเทศอินโดนีเซียปัจจุบัน และบรูไนดารุสสะลาม (ประเทศบรูไนดารุสสะลาม ปัจจุบัน)

²⁵Abdul Rahman Al-Ahmadi. (1980). Kedatangan dan Perkembangan Islam di Kelantan dan Patani. International Seminar on Islamic Civilization in Malay World. Bandar Seri Begawan, Brunei Darussalam, June 1-5, 1980, p 3.

แต่ฝนและแดดนั้น
ไม่เคยได้เข้าใจคำว่า “หนาว” และ “ร้อน”
ต้นหยงประสบความแล้งร้าย
ต้นหยงเหนียวล้า
ต้นหยงหิวโหย
ต้นหยงกระหายอยาก
แต่เขายื่นข้าวตอกไฟให้
และอาบตัวด้วยน้ำโลหิต
หัวใจต้นหยงปวดร้าวและขมขื่น
ต้นหยงทนฝนและพายุอีกหน
ณ ชายแดนกล้าทรงวิญญาณปีศาจร้าย
ต้นหยงบุหงาแปลงโฉม
เจ้าต้นหยงถูกเปลี่ยนนามใหม่ ---
ฟาฏอนี ... ปาตานี ... ปัตตานี
สังฆารของเจ้าโดนฉีกขาด
โดนตีให้แตกยับแยกเป็นส่วนส่วน
คงมีเหลือไว้เพียงซากแห่งดวงวิญญาณ
ต้นหยงบุหงาประสบเคราะห์นาน
บังเกิด “สงครามแห่งกิเลส”
และ “สงครามแห่งจิตวิญญาณ”
จกคร่าสังฆารและชีวิตมากเกินพัน
เด็กมากกว่าพันต้องกำพร้า
แม่มากกว่าพันต้องเป็นม่าย
เปลวไฟแห่งคบเพลิงเข้าเกาะกุมชีวิต
ลอดเลียความรู้สึกและความนึกคิด
เผาผลาญความรัก
ปลุกความเกลียดชัง
ต้นหยงบุหงาคงอยู่ด้วยความสับสน

ตกเป็นมรดกร้างร่ายรวยทลายทแห่งชาติพันธุ์มนุษย์

ผู้ตกเป็นเหยื่อแห่งวิกฤตศรัทธา

ยึดมั่นแต่เพียงสิ่งที่จะที่ไร้คุณค่า

คนตันหยงบุหงาสับสนถ้วนหน้า

ไม่รู้จักรากเหง้าและต้นตอที่สร้างบาปให้

ไม่เคย “รู้จัก” ไม่อาจล่วงรู้ได้

ใครใจร้าย? ใครเป็นผู้ร้าย ?

(รัตติยา สาและ, 2548 ปรับปรุงใหม่เมื่อ 20 กันยายน 2549)

ความเป็นตัวตนของนครตันหยงบุหงา

ตันหยงบุหงา หรือ แหลมแห่งบุปผชาติ เป็นคำสมญานามและเป็นสัญลักษณ์หนึ่งของมหานครฟาฏอนีซึ่งเคยมีตัวตนปรากฏทั้งในแผนที่โลกใบนี้ และในโลกแห่งวรรณกรรมมลายู มหานครฟาฏอนีเป็นดินแดนที่เคยมีความเจริญรุ่งเรืองและมีชื่อเสียงมากในอดีต

เมื่อนำความหมายของคำ ‘ตันหยงบุหงา’ ไปเทียบกับข้อมูลของอิบรอฮิม ชุกรี (Ibrahim Syukri) ที่บันทึกใน Sejarah Kerajaan Melayu Patani²⁶ ว่าราชาภาณุ (รัชกาลที่ 9) แห่งราชวงศ์ศรีวังษาของฟาฏอนีนั้นทรงโปรดงานด้านเกษตรกรรม และการค้ามาก พระองค์ทรงมีรายได้ดีจากการจำหน่ายดอกไม้และพืชผักที่ปลูก ภายในเขตพระราชฐาน และนำไปเป็นค่าใช้จ่ายให้เหล่าข้าราชการที่มียศอยู่ในวังได้มากพอที่จะไม่ต้องพึ่งเงินรายได้ของแผ่นดิน รายละเอียดตรงนี้ทำให้มั่นใจได้ว่า ‘ตันหยงบุหงา’ น่าเป็นชื่อที่สอดคล้องกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจของชาวเมืองฟาฏอนีที่ปรากฏในสมัยการปกครองของราชาภาณุมาก

1. ดินแดน : จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาสปัจจุบันเป็นมรดกที่สืบทอดต่อมาจากเมืองเก่าซึ่งเคยมีความเจริญรุ่งเรืองมามากแล้วหลายแผ่นดิน

²⁶Ibrahim Syukri. (n.d). *Sejarah Kerajaan Melayu Patani*. (malay Bdition), Mutaba'ah Majlis Ugama Islam Kelantan, Kelantan, p72.

นั่นคือนับตั้งแต่แผ่นดินก่อนความเป็นอาณาจักรลังกาสุกะที่ผู้คนยังนับถือลัทธิภูตผีปีศาจ (animism) ต่อมาได้เปลี่ยนบริบทเป็นที่รู้จักกันในนามความเป็นอาณาจักรฮินดู พุทธ และเปลี่ยนเป็นแผ่นดินศรีวิชัยที่มีเจ้าเมืองมลายูนับถือศาสนาอิสลาม ทำให้ลังกาสุกะในรัชกาลใหม่นั้นถูกเปลี่ยนนามใหม่เป็นฟาฏอนีที่มีความหมายว่าเมืองของปราชญ์ ต่อมาดินแดนแห่งนี้ได้พัฒนาสถานภาพเป็นแหล่งการศึกษาทางศาสนาอิสลามที่มีชื่อเสียงมากเพราะเป็นถิ่นที่ให้นกเิดปราชญ์ทางศาสนาอิสลามที่มีความสามารถสูงและมีชื่อเสียงหลายคน ปราชญ์เหล่านั้นเป็นผู้ทรงเกียรติและเป็นที่ยอมรับของสังคมโลกมุสลิมด้วยกันอย่างกว้างขวาง ด้วยความเป็น ‘ลูกที่ฟาฏอนี’ จึงมีปราชญ์หลายคนได้ใช้คำ ‘al-Fathoni’ ต่อท้ายนามของตนอย่างสง่างาม เช่น Sheikh Daud bin Abdullah Al-Fathoni (พ.ศ.2312-2390), Sheikh Wan Ahmad bin Mohamad Zain Al-Fathoni (พ.ศ.2393-2451), Sheikh Zainal Abidin bin Muhamad Al-Fathoni ฯลฯ นักปราชญ์รุ่นนั้นได้ถ่ายทอดพลังทางปัญญาโดยผ่าน ‘กิตาบ’ (ตำราศาสนาอิสลาม) ทั้งที่เป็นภาษามลายูอักษรยาวีและภาษาอาหรับซึ่งเป็นภูมิปัญญาอันอมตะของบรรพบุรุษที่มีให้ทายาทมุสลิมทุกหมู่เหล่าทั้งที่อยู่ในและนอกพื้นที่ฟาฏอนีมีความภาคภูมิใจมากและได้ใช้กิตาบเหล่านั้นเป็นแหล่งข้อมูลสำหรับการศึกษาค้นคว้าเพื่อเป็นแนวทางในการถือปฏิบัติสืบมาช้านาน²⁷ ลักษณะของบริบททางสังคมและศาสนาอิสลามที่โดดเด่นดังกล่าวนี้จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ดินแดน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ในอดีตได้รับสมญานามว่า “ดาร์อุลละลาม” ต่อท้ายชื่อเมืองเป็น “ฟาฏอนีดาร์อุลละลาม” กล่าวคือเป็นเมืองปราชญ์ที่สันติ และให้การยกย่องว่าเป็น “กระเจกเงาและเป็นระเบียบแห่งมหานครเมกกะ”

ในสมัยราชวงศ์ศรีวิชัย ฟาฏอนี มีการปกครองแบบระบบกษัตริย์ยาวนานถึง 9 รัชกาล (ร.) โดยมีรัชกาลที่ 6-7 เป็นสตรีถึงสี่พระองค์ได้แก่ Raja Hijau (พ.ศ.2127-2159), Raja Biru (พ.ศ.2159-2167), Raja Ungu (พ.ศ.2167-2178), และ Raja Kuning

²⁷รัตติยา สาและ, แหล่งเดิม, 2544, หน้า 253-257. และAhmad Fathil Al-Fathoni, Ulama Besar dari Fathoni, (ฉบับภาษามลายู อักษรยาวี), Universiti Kebangsaan Malaysia, Bangi, 2001.

(พ.ศ.2178-2229) ทุกพระองค์ทรงพระปรีชาชาญในการดำเนินการทางรัฐประศาสนศาสตร์และการค้าทั้งภายในและต่างประเทศ จนเป็นที่ยอมรับของชาวต่างชาติที่ได้มีโอกาสมาเยือนปาตานีในขณะนั้น ซึ่ง Mohd. Zamberi A Malek²⁸ ได้นำเสนอหลักฐานที่ช่วยสนับสนุนความจริงในเรื่องนี้ดังนี้

1. เมื่อพ.ศ.2155-2156 (หนึ่งปี) ได้มีนักเดินทางชาวอังกฤษชื่อ Peter W. Floris แวะพักที่ปาตานี และบอกว่า “Patani was trading with virtually the whole of Southeast Asia”

2. ต่อจากนั้น Alexander Hamilton ก็ได้เดินทางมาที่ปาตานีอีกคนและบอกว่า “Patani was formerly the greatest part for trade in all those sefs.”

3. L. Blusse ซึ่งเป็นมหาบัณฑิตจากฮอลันดาก็ได้ยืนยันว่ามีความเห็นสอดคล้องกับ Peter W. Floris และ Alexander Hamilton และพบว่า “Patani was a gateway to Eastern Asia.”

ตันหยงบุหงา เป็นเมืองของสื่อรี รามา (Seri Rama) และเจ้าหญิงสื่อกุนตุมบุงา สื่อตังกัย (Tuan Puteri Sekuntum Bunga Setangkai) ซึ่งเป็นตัวละครคู่เอกในนิทานประโลมโลกของมลายูเรื่อง “ฮิกายัต สื่อรี รามา” (Hikayat Seri Rama) ส่วนนวนภาษามลายู ฉบับแมกสเวล ชาวตรังกานูในอดีตนิยมเสพวรรณกรรมชิ้นนี้มาก โดยมีการนำไปปรับรูปแบบเดิมให้เป็นบทละครและนำเสนอในรูปแบบทรสพประเภท ‘วายัง กูเล็ด’ หรือ ‘วายังมลายู’ (หนังขาว)²⁹

P.G.Gowing ได้กล่าวถึงงานวรรณกรรมมลายูที่ปาตานีว่า เมื่อพ.ศ.2449 Charles Otto Blagden เคยได้เดินทางมาถึงปาตานี และได้รู้ว่ที่นั่นมีวรรณกรรมมลายูคลาสสิกที่สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะความลึกลับของ ‘Lakun Suka’

²⁸Mohd. Zamberi A Malek. Patani dalam Tamadun Melayu, Dewan Bahasa dan Pustaka, Kuala Lumpur, 1994, p 3.

²⁹W. Maxwell. (1994). *Hikayat Seri Rama*, Singapura, Malaysia Publishing House, และ Syed Othman Syed Omar, “Epik Ramayana : Satu Analisa Perkembangan” ใน Dunia Melayu, Institut Bahasa, Kesusasteraan dan Kebudayaan Melayu, Universiti Kebangsaan Malaysia, Bangi, 1986, p 51-52.

เมื่อพ.ศ.2507 มีนักมานุษยวิทยาจากมหาวิทยาลัยแคมบริดจ์ ประเทศอังกฤษชื่อ Stewart Wavell ได้เดินทางไปสำรวจและค้นหาร่องรอยความเป็นแหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์ลังกาสุกาที่ปาตานี เขาได้ยืนยันว่าปาตานียังมีผลงานวรรณกรรมประเภทมุขปาฐะซึ่งมีแบบฉบับใกล้เคียงกับวรรณกรรมสมัยลังกาสุกาเหลืออยู่³⁰

ประวัติศาสตร์มุขปาฐะแห่งปาตานียังได้บอกอีกว่าคนนครฟาฏอนีแห่งนั้นไม่ค่อยได้ครองความสุขอย่างยาวนานและสม่ำเสมอ เพราะมักจะถูกมรสุมร้ายพัดพาไปมา และแวะเวียนเข้าแทรกเบียดทับความสุขของผู้คนที่นั่นให้ต้องอ่อนไหวและสูญเสียสิ่งอันเป็นที่รักอย่างไม่รู้จักจบ ที่นั่นมีสงครามทางการเมืองเกิดขึ้นบ่อยครั้ง และส่งผลกระทบต่อฐานะทางเศรษฐกิจของสังคมเป็นอย่างมาก มิตรักร้างในราชสำนักก็เป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ได้แต่คอย รังควานและเขย่าราชบัลลังก์ให้เจ้าผู้ครองมหานครต้องอ่อนแอลง กอปรกับเจ้าผู้ครองเมืองฟาฏอนียุคนั้นคือราฆาฏนิงไม่มีองค์รัชทายาทให้สืบทอดราชบัลลังก์ ดังนั้น ทางออกสุดท้ายของบรรดาผู้มีอำนาจในขณะนั้น จึงได้มีฉันทานุมติถวายราชบัลลังก์แห่งมหานครฟาฏอนีแด่ราชสละลามแต่เจ้านายสายมลายูมุสลิมจากเมืองกลันตัน (รัฐกลันตันของประเทศมาเลเซียปัจจุบัน) แทน

นัยว่าเจ้าฟาฏอนีวงศ์ใหม่นี้ก็เป็นวงศ์คณาญาติของเจ้าฟาฏอนีวงศ์เก่า การเปลี่ยนแปลงผู้สืบทอดราชบัลลังก์ฟาฏอนีครั้งนี้จึงน่าเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ราชบัลลังก์แห่งฟาฏอนีราชสละลามต้องกลายเป็นรัฐบัลลังก์ทางการเมืองและรัฐบัลลังก์เลือดที่สังสมกระบวนการทางการเมืองอันซับซ้อนซ่อนเร้นเรื่องราวของคนกลุ่มต่างๆมากมาย รัฐบัลลังก์แห่งมหานครฟาฏอนีกลายเป็นบัลลังก์ปลายทางที่บรรดาผู้มีอำนาจทางการเมืองทั้งหลาย

³⁰Mohd. Zamberi A Malek, Patani dalam Tamadun Melayu, Dewan Bahasa dan Pustaka, Kuala Lumpur, 1994, หน้า 11. อ้างถึงหลักฐานที่ P.G.Gowing (1978 : 27-40) นำเสนอ และศึกษาเรื่องวรรณกรรมมุขปาฐะมลายูเพิ่มเติมใน Rattiya Saleh, Hikayat Carang Kulina : Analisa Teks dan Kesinambungan dalam Masyarakat Melayu Muslim Patani, ปริญญานิพนธ์ปริญญาเอก, Fakulti Sains Kemasyarakatan dan Kemanusiaan, Universiti Kebangsaan Malaysia, 2002, หน้า 412-422.

ทั้งที่อยู่ภายในและนอกราชอาณาจักรหมายปองไว้ครอบครอง ประจวบกับมีอำนาจรุ่นใหม่จากชาติตะวันตกบางกลุ่มได้เข้าไปมีส่วนในการแทรกแซงสถานการณ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจเพื่อไปเสริมหนุนอำนาจของชาติตนด้วยแล้วก็ยิ่งกดดันให้ฟากูอนีต้องตกอยู่ในสภาพที่เป็นฝ่ายเสียเปรียบมากยิ่งขึ้น ฟากูอนีจึงเหลือโอกาสที่จะรักษาเกียรติศักดิ์ของตนได้น้อยลงเรื่อยๆ และในที่สุดรัฐบาลลังก์แห่งฟากูอนีก็ต้องสูญเสียอำนาจและพินาศลงด้วยเล่ห์กลทางการเมืองของฝ่ายที่เหนือกว่าหลายครั้ง ประเด็นที่น่าสนใจตรงนี้คือฟากูอนีไม่เคยตกเป็นเมืองขึ้นของชาติใดๆ เลยนอกจากชาติสยาม เมื่อแพ้สงครามแล้วฟากูอนีก็ต้องกลายเป็นแหล่งมอดกทรัพย์ของสยามในระยะต่อมา และเป็นสาเหตุที่ทำให้คนไทยในยุคหลังได้รู้จักเมืองฟากูอนีในนามหัวเมืองปักขะใต้ หัวเมืองแขก หรือหัวเมืองมลายูที่มีสถานภาพเป็นเพียงเมืองประเทศราชของสยาม ซึ่งมีหน้าที่ส่งเครื่องบรรณาการเป็นดอกไม้เงินและดอกไม้ทองตามที่สยามในยุคนั้นกำหนดหรือไม่ก็ทำหน้าที่ส่งกำลังพลให้สยามในยามที่สยามต้องการกำลังเพิ่ม³¹

การสูญเสียอำนาจทางการเมืองของฟากูอนีแก่สยามโดยผ่านการทำสงครามหลายครั้งนั้นทำให้คนฟากูอนีต้องเจ็บปวดและไม่มีเวลาเหลือมากพอที่จะได้ตั้งหลักให้คิดและหาทางออกเพื่อจะได้ปกป้องและรักษาชื่อเสียงนามเดิมของบ้านเกิดที่เป็นฟากูอนีดารุสสะลามให้คงอยู่นามฟากูอนีจึงกลายเป็นปัดตานีอย่างสำเนียงของสยามและกีดกอยู่ภายใต้อำนาจของสยามตั้งแต่ พ.ศ.2319 เมื่อพ.ศ.2351 ปัดตานีถูกแยกเป็นเจ็ดหัวเมือง ต่อจากนั้นถูกปรับสภาพเป็นมณฑล เทศาภิบาลโดยกฎข้อบังคับการปกครองหัวเมืองต่างๆ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ.2444 และเป็นบริเวณเจ็ดหัวเมืองตั้งแต่พ.ศ.2444-2449 ปาดานีต้องสูญเสียอำนาจทางการเมืองและการปกครองอย่างสมบูรณ์ตั้งแต่พ.ศ.2445

³¹ศึกษาเพิ่มเติมใน คูการ สิริไพศาล, และคณะ, เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : จากความขัดแย้งสู่เอกภาพ ท่ามกลางความหลากหลาย, ใน วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยทักษิณ, สงขลา, ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (เมษายน-กันยายน 2549) หน้า 25-36.

ตามสนธิสัญญาพ.ศ.2445 และในปีเดียวกันนี้ (พ.ศ.2445) พระยาวิชิตภักดี (Tengku Abdul Kadir Kamaruddin ibni Al-Marhum Sultan Sulaiman Shariffuddin Shah) ซึ่งเป็นเจ้าเมืองปัตตานีสายมลายูอิสลามองค์สุดท้ายจากวังจะบังติกอ (ปัจจุบันตั้งอยู่ที่ถนนหน้าวัง ตำบลจะบังติกอ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี) ถูกรัฐบาลสยามจับกุมและนำตัวไปขังในบ่อน้ำที่วัดแห่งหนึ่งในจังหวัดพิษณุโลกด้วยข้อหาพยายามก่อการขบถ

ตั้งแต่พ.ศ. 2449-2475 ได้มีการปรับสภาพการปกครองปัตตานีเป็น 4 เมือง เรียกว่าเป็นมณฑลปัตตานี และอีกหนึ่งปีถัดมา (พ.ศ.2476) เมื่อมีพระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบราชการบริหารราชอาณาจักรสยามพุทธศักราช 2475 มณฑลปัตตานีจึงถูกแบ่งออกเป็น 3 จังหวัดได้แก่ จังหวัดปัตตานี ยะลา และ นราธิวาส และเป็นดินแดน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ยังมีเหลือไว้ให้ทายาทแห่งมหานครต้นหยงนุหนารุ่นปัจจุบันได้พอรู้จักบ้างแม้จะเป็นภาพลักษณ์ที่คลุมเครือและเป็นปริศนามาโดยตลอดก็ตาม³² สำหรับนักวิชาการที่ศึกษาเรื่องราวของโลกมลายู (Malay world) โดยตรงในสมัยนี้จะเรียกชื่อดินแดนแห่งนี้โดยรวมว่า ‘ปาตานี’ หรือ ‘ฟาฏอนี’ (فطنی) ซึ่งเข้าใจกันว่าชื่อนี้คงได้มาภายหลังจากที่พญาท้าวหนัปะปา / ڤنڤاڤ (พ.ศ.2043-2073) เข้ารับศาสนาอิสลาม

3 จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นดินแดนซึ่งมีทุนเดิมที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติอันหลากหลายและมีคุณค่าทางเศรษฐกิจอันมหาศาลถึงขนาดที่ผู้มีอำนาจบางคนได้เปรียบพื้นที่แห่งนี้ว่าเป็นด้ามขวานฝั่งเพชร³³ การได้เปรียบด้วยมีที่ตั้งอยู่ริมทะเลในบริเวณซึ่งมีลักษณะที่เกื้อหนุนต่อการพัฒนาเศรษฐกิจทั้งทางด้านกลีกรรรม อุตสาหกรรม และธุรกิจด้านการค้าระหว่างประเทศเช่นนี้จึงเปิดโอกาสให้พื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ต้องเป็นเวทีแห่งการช่วงชิงผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองของบรรดาผู้มีอำนาจทั้งในพื้นที่

³² รัตติยา สาและ, เล่มเดิม, 2544, หน้า 25-71.

³³ พล.อ.พัลลภ ปิ่นมณี, มติชนรายวัน, ฉบับวันอาทิตย์ที่ 30 ตุลาคม 2548, หน้า 13.

และนอกพื้นที่ ซึ่งแน่นอนว่าหากใครได้ครอบครองพื้นที่แห่งนี้ก็คงได้ผลประโยชน์ อันมหาศาลข้อมูลดังกล่าวนี้น่าจะช่วยให้เราได้รับรู้ถึงสาเหตุที่ทำให้พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม ศาสนา และการเมืองของชาว 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันไม่เคยได้หยุดนิ่ง

ลักษณะพิเศษของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ดังกล่าวมานี้ แม้จะมองในแง่หนึ่งว่าเป็นแหล่งยุทธศาสตร์ที่ดีและเอื้อให้คนที่นี่นั้นได้อาศัยประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้บ้างแต่ในอีกด้านหนึ่งนั้น 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ก็เอื้อประโยชน์ให้กลุ่มคนผู้มีอิทธิพลจากที่อื่นๆ เข้าไปกอบโกยผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่นั่นได้มากกว่า ซึ่งลักษณะอย่างหลังนี้ก็ป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันต้องตกอยู่ในสภาพที่เสี่ยงต่อการถูกรุกรานและเบียดเบียนจากศัตรูซึ่งประสงค์จะได้เป็นเจ้าของวัตถุที่มีอยู่ในแผ่นดินและผืนน้ำแห่งนั้น หรือเพื่อการขยายพื้นที่อำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มตน เป็นต้น มิติดังกล่าวนี้นำให้รู้ว่า 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีชะตากรรมที่ไม่แตกต่างจากเมืองท่า (Port-State) อื่นๆ ที่ร่วมสมัยในอดีต เช่น Palembang / Jambi [Srivijaya], Pasai, Aceh, Kedah, Melaka, Johor-Riau-Lingga, Terengganu, Brunei Darussalam, Jawa Utara ซึ่งประกอบด้วย Japara, Grisik, Demak, Mataram เป็นต้น³⁴

ปัจจุบัน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีพื้นที่ต่อติดเป็นผืนเดียวกันกับประเทศมาเลเซียยาวถึง 647 กิโลเมตร สภาพดังกล่าวนี้ก็เช่นเดียวกัน กล่าวคือมีทั้งส่วนที่ให้ประโยชน์และโทษแก่ประเทศไทยได้ทั้งนั้น ส่วนที่ว่าเป็นประโยชน์ก็เพราะว่าพื้นที่ทางตอนเหนือของประเทศมาเลเซียนั้นเป็นแหล่งรองรับแรงงานไทยที่ใกล้ที่สุดและเอื้อให้ชาวชนชายหญิง 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้เลือกเข้าไปทำงานเพื่อหารายได้ซึ่งสะดวกกว่าที่จะต้องไปอยู่ในถิ่นอื่นของประเทศไทย ทั้งนี้

³⁴Muhammad Yusoff Hashim, Persejarah Melayu Nusantara, Teks Publishing Sdn. Bhd., Kuala Lumpur, 1988, หน้า 274-319.

เนื่องจากว่าสังคมในพื้นที่ของมาเลเซียตอนเหนือมีลักษณะทางวัฒนธรรมที่ไม่แตกต่างจาก 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยมากนัก คนไทยพุทธและมุสลิมบางคนจึงสามารถเข้าไปทำงานที่นั่นประเภทไปเช้าเย็นกลับทุกวันได้ ส่วนที่เป็นโทษก็เป็นเรื่องของปัญหาที่มาจากมิติของคนสองสัญชาติหรือไม่ก็ความขัดแย้งระหว่างบุคคลที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนไทยและมาเลเซียด้วยเหตุผลต่างๆ บางครั้งได้ข้อมูลว่ามีผู้ร้ายจากไทยและมาเลเซียได้พยายามใช้พื้นที่ป่าในบริเวณรอยต่อของทั้งสองประเทศนี้เป็นที่หลบซ่อนตัวเพื่อหนีการจับกุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยและมาเลเซีย นอกจากนี้ยังมีปรากฏการณ์อื่นๆ อีกหลายเหตุการณ์ซึ่งมีลักษณะที่ละเอียดอ่อน ล่อแหลม ทำลายและอาจชวนให้กระทบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้ ขอยกตัวอย่าง เช่น กรณีที่หนึ่ง เมื่อกลางปี พ.ศ.2547 มีเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงของไทยได้จับกุมชายฉกรรจ์ชาวมาเลเซียจำนวน 5 คนพร้อมอาวุธปืนประมาณ 2 กระบอกในป่าบริเวณอำเภอรารโต จังหวัดยะลา ซึ่งภายหลังก็ได้ข้อมูลว่าบุคคลดังกล่าวนี้เป็นทหารมาเลเซียที่เดินทางมาจากค่ายทหารแห่งหนึ่งในรัฐยะโฮร์มาเลเซีย และอ้างว่าเดินหลงป่า ต่อกรณีนี้ทางฝ่ายไทยได้ยินยอมส่งตัวทหารทั้งห้าคนยานั้นกลับคืนให้ทางกองทัพมาเลเซียแต่โดยดี ปัญหานี้จึงจบลงโดยเร็ว กรณีที่สอง เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ.2548 มีชาวบ้านจำนวน 131 คนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ที่เป็นชายและหญิงได้เดินทางออกไปจากหลายหมู่บ้านในหลายอำเภอของจังหวัดนราธิวาส รวมตัวกันอพยพข้ามเขตแดนไทยเข้าไปในฝั่งประเทศมาเลเซียโดยผิดกฎหมาย โดยคนเหล่านั้นอ้างว่าพวกตนไม่กล้าอาศัยอยู่ในฝั่งไทยในท่ามกลางสถานการณ์ที่กำลังเป็นอยู่เพราะว่าขาดความมั่นใจในความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สิน คนเหล่านั้นยอมอยู่ในมาเลเซียทั้งๆ ที่ถูกควบคุมตัวและจำกัดพื้นที่ เหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นภายหลังจากการที่มีข่าวว่าอินทามะฮ์ตอบา ยูโซะ ถูกลอบยิงเสียชีวิตที่บ้านละหาร ตำบลปะลุรู อำเภอสุไหงปาดี จังหวัดนราธิวาสเมื่อวันที่ 30-31 สิงหาคม 2548 จนถึงวันนี้ปัญหานี้ยังไม่ยุติ ซึ่งเข้าใจกันว่าเรื่องนี้คงถูกแปรสถานภาพเป็นเงื่อนไขทางการเมืองภายในประเทศของมาเลเซีย กรณีที่สาม มีชาวบ้านจากหมู่บ้านในพื้นที่เสี่ยงของฝั่งไทยลักลอบไปเป็นคนงานรับจ้างกรีดยางในปายางพารา และ

ทำงานในสวนปาล์มน้ำมันในเขตป่าของประเทศมาเลเซีย บางคนมีความจำเป็นส่วนตัวที่จะต้องไปที่นั่นเพราะต้องการหนีห่างศัตรูของตนจากฝั่งไทย

2. ผู้คน : หนังสือชื่อ *Tarikh Fathoni* ของ Sheikh Faqih Ali Al-Fathoni ได้กล่าวถึงคน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ตั้งแต่สมัยก่อนที่จะเป็นคนพวกรูนิว่ามีหลากหลายชาติพันธุ์ และมีโอกาสได้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันด้วยกิจกรรมต่างๆ มาเป็นเวลายาวนานแล้ว คนบางกลุ่มเป็นชาว จีน อาหรับ อินเดีย เขมร จาม สยาม ฯลฯ ซึ่งนับถือศาสนาและใช้ภาษาแตกต่างกัน คนเหล่านั้นได้เดินทางสู่ดินแดนแห่งนี้เพื่อหาทำเลสำหรับเป็นที่อยู่อาศัยและประกอบอาชีพต่างๆ เช่น ทำการค้าขาย การประมง การเพาะปลูก และการปศุสัตว์ เป็นต้น คนชาวโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เดินทางมาจากเมืองท่าซึ่งรวมทั้งเมืองท่ามรีเซ (Grisik) ซึ่งตั้งอยู่ทางตอนเหนือของเกาะชวาตะวันออกนั้นก็มีความชำนาญในการเดินเรือ³⁵ คนเหล่านั้นได้พากันเดินทางมารวมตัวกันตั้งชุมชนที่ปาตานีและตั้งชื่อหมู่บ้านว่าบ้านกรือเซะ (ปัจจุบันเป็นหมู่ 2 บ้านกรือเซะ ตำบลตันหยงลูโละ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี) และยังได้ไปตั้งชุมชนของตนที่ตำบลปาเสยาวอ (ปัจจุบันอยู่ในอำเภอสายบุรีจังหวัดปัตตานี) จึงเปิดโอกาสให้คนมลายูปาตานีได้มีปฏิสัมพันธ์กับคนชาวและใช้วัฒนธรรมร่วมกับคนชาว กระบวนการดังกล่าวนี้ทำให้วัฒนธรรมมลายูแบบดั้งเดิมเกิดการพลวัตเป็นวัฒนธรรมมลายูปนชาว ซึ่งสังเกตได้จากวัฒนธรรมการใช้ภาษามลายูปาตานีปัจจุบันว่ามีคำชาวปะปนอยู่จนยากที่จะแยกได้ว่ามีคำศัพท์ใดบ้างเป็นคำมลายูแท้หรือยืมจากชาว ที่โดดเด่นมากคือพบว่ามีคำว่า ‘ชาว’ หรือ ‘ฉาวอ’ ทำหน้าที่เป็นคำขยายคำนามในภาษามลายูปาตานี เช่น อาแสด ฉาวอ แปลว่าส้มมะขามเปียก กาย-เอ็ง บาเต ฉาวอ แปลว่าผ้าปาเตะของชาว และ ฆอฮอ ฉาวอ แปลว่าหนังชาว เป็นต้น กล่าวกันสั้นๆ คือการที่ผู้คนในพื้นที่และนอกพื้นที่มหานครตันหยงบุหงาได้มีปฏิสัมพันธ์เป็นเวลานานนั้นนับว่าเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้คน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ใน

³⁵Grisik เป็นเมืองท่าที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศอินโดนีเซีย มีที่ตั้งอยู่ริมทะเลทางตอนเหนือของเกาะชวา และเข้าใจว่าเป็นที่มาของชื่อกรือเซะ หมู่ที่ 2 ตำบลตันหยงลูโละ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

ปัจจุบันเป็นทายาททางวัฒนธรรมชาติพันธุ์มลายู ชาว ไทย จีน อาหรับ อินเดีย พม่า เขมร ลาว ฯลฯ รวมทั้งวัฒนธรรมอื่นเนื่องด้วยความเชื่อตามลัทธิอนุชาตนิยมและดวงวิญญาณของผู้ตาย (animism) ศาสนาฮินดู-พราหมณ์ ศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม และวัฒนธรรมทางภาษาของชาติต่างๆ ซึ่งหลอมรวมเป็นตะกอนผลึกที่มีลักษณะเฉพาะอย่างที่ปรากฏ

วันนี้ดินแดน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้จึงกลายสภาพเป็นกรูที่สะสมมรดกทางวัฒนธรรมด้านต่างๆ ไว้หลายอย่าง³⁶ เช่นวัฒนธรรมที่เป็นพิธีการของคนมลายู-อิสลาม พระราชพิธีขึ้นพระอู่ การสร้างน้ำคูปาวสาว การใช้คำนำหน้านามอย่างเจ้านายเก่าซึ่งแสดงถึงความเป็นทายาทของ “เจ้าเมืองเก่าแห่งปาตานี” และมีการใช้คำราชาศัพท์มลายูถิ่นปาตานี การมีอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมดังกล่าวนี้เป็นปัจจัยที่เสริมหนุนให้ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นพื้นที่สืบสานวัฒนธรรมมลายูที่ผสมผสานกับวัฒนธรรมอิสลามอย่างที่เคยถือปฏิบัติมาแต่ดั้งเดิมอย่างน่าสนใจยิ่ง ข้าพเจ้ารับรู้มาว่าวัฒนธรรมมลายู-อิสลามอย่างที่ปรากฏในปาตานีในช่วงเวลาหนึ่งนั้นเคยเป็นแรงจูงใจเชิญชวนให้ Cikgu Encik Sulaiman Bin Kasim³⁷ จากรัฐเปรัก ประเทศมาเลเซีย (ขณะนั้นเป็นประเทศสหพันธรัฐมลายา) ซึ่งเป็นครูสอนภาษามลายูในรัฐกลันตัน ภายใต้โครงการของ UNESCO ยอม เดินทางมาเป็นครูสอนภาษามลายูในโรงเรียนของรัฐและโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามตามหมู่บ้านในจังหวัดปัตตานี ทั้งนี้ เป็นไปตามคำเสนอแนะของผู้เป็นบิดาที่เคยบอกไว้ว่า “Kalau engkau hendak kenal orang Melayu, duduklah di Patani dan pelajari adat resam masyarakatnya.” **ถ้าเธอต้องการ “รู้จัก” คนมลายู ก็จงไปอยู่ที่ปาตานี และจงเรียนรู้เรื่องขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคมเขา : แปลโดยผู้เขียน**³⁸ ข้อมูลนี้น่าสนใจเพราะเป็นสาระที่บอกว่าครั้งหนึ่งนั้น “คนกลันตัน”³⁹

³⁶ Mubin Sheppard, 1972., Taman Indera Malay Decorative Arts and Pastimes, Oxford University Press, Kuala Lumpur, 1972, หน้า 10.

³⁷ Haji Abdul Halim Bashah, Raja Campa & Dinasti Jembal dalam Patani Besar, Pustaka Reka, Kelantan, 1994. Cik Sulaiman Bin Kasim ท่านนี้เป็นคุณครูสอนภาษามลายูในโรงเรียนประถมศึกษาให้ผู้เขียน

³⁸ แหล่งเดิม, หน้า 186.

³⁹ คนกลันตัน หมายถึงคนที่มีถิ่นฐานอยู่ในกลันตันโดยกำเนิด ซึ่งพูดภาษามลายูถิ่นกลันตัน

เคยยอมรับว่าปาตานีเป็นแหล่งวัฒนธรรมของโลกมลายู (Malay world) ที่สมควรแก่การศึกษาเรียนรู้ ซึ่งความจริงก็เป็นอย่างนั้น เพราะนอกจากเป็นเมืองประเทศราชของสยามแล้ว ปาตานีเป็นดินแดนมลายูเพียงแห่งเดียวที่ไม่เคยต้องตกเป็นเมืองขึ้นของชาติตะวันตกใดๆ เลย อักขรฝรั่งหรืออักขรรูมี⁴⁰ ก็ยังไม่สามารถครองใจและเปลี่ยนใจ ชาวปาตานีให้ละทิ้งอักขรมลายู-อาหรับหรืออักขรยาวี⁴¹ ได้ วัฒนธรรมมลายูปาตานียังยืนหยัดอยู่บนฐานรากของหลักอิสลามที่บริสุทธิ์ และเป็นฐานหลักที่ใช้กำหนดกรอบความเป็นตัวตนของคนมลายูมุสลิมปาตานีตลอดมา

เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ.2546 มีข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติระบุว่า 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีจำนวนประชากรรวมทั้งสิ้น 1,748,681 คน ในจำนวนนี้เป็นผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามหรือมุสลิมรวมทั้งสิ้น 1,386,880 คน (79.31%) และเป็นผู้ที่ใช้ภาษามลายูในครัวเรือนรวมทั้งสิ้น 997,637 คน (57.06%) ซึ่งถ้าแบ่งคนเหล่านี้ตามชาติพันธุ์ต่างๆ ทั้งที่เป็นคนในพื้นที่ดั้งเดิมและมาจากถิ่นอื่นโดยภาพกว้างพอจะแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่คนมลายู ไทย จีน หรือเรียกตามสำเนียงภาษามลายูปาตานีว่า “ออแม⁴² มลายู” หรือ “ออแม⁴³ นนายู”⁴² “ออแม⁴⁴ ซีแย”⁴³ “ออแม⁴⁴ จินอ”⁴⁴ ตามลำดับ และเป็นชนกลุ่มน้อยอื่นๆ อีกจำนวนหนึ่งได้แก่คนชวา อาหรับ อินเดีย พม่า เขมร ลาว บังคลาเทศ และซาไก⁴⁵ หรือถ้าแบ่งกลุ่มตามศาสนิกก็จะได้เป็น 2 กลุ่มศาสนิกที่โดดเด่น ได้แก่กลุ่มศาสนิก

⁴⁰อักขรรูมีเป็นอักขรโรมันที่คนมลายูนำไปประยุกต์ใช้แทนหน่วยเสียงพยัญชนะและสระในภาษามลายู ชาวอินโดนีเซียเรียกอักขรประเภทนี้ว่าอักขราติน หรืออักขรอาหรับ-มลายู ศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมใน รัตติยา สาและ, ภาษามลายูกับความเป็นมาตรฐานของระบบการสะกดและการออกเสียง, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, สงขลา, 2535.

⁴¹อักขรยาวีเป็นตัวอักษรอาหรับที่คนมลายูนำมาประยุกต์ใช้แทนเสียงภาษามลายู ชาวอินโดนีเซียเรียกอักขรประเภทนี้ว่าอักขรมลายู ศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมใน รัตติยา สาและ, การอ่านและการเขียนภาษามลายูด้วยอักขรยาวี, มูลนิธิเสรีธรรมโกเศศ-นาคะประทีป, กรุงเทพฯ, 2529.

⁴²“ออแม⁴² มลายู” หรือ “ออแม⁴² นนายู” : คำแรกเป็นสำเนียงภาษามลายูกลางส่วนคำที่สองเป็นสำเนียงภาษามลายูถิ่นปาตานี ทั้งสองคำนี้หมายถึงคนเชื้อสายมลายู พุคภาษามลายู นับถือศาสนาอิสลาม และถือวิถีชีวิตอย่างมลายู

⁴³“ออแม⁴³ ซีแย (คนสยาม)” หมายถึงคนสยามที่นับถือศาสนาพุทธ

⁴⁴“ออแม⁴⁴ จินอ (คนจีน)”

⁴⁵เอกสารเรื่อง Tarikh Fathoni บันทึกว่าคำ “ซาไก” แปลว่าคนป่า ปัจจุบันเรียกว่า “มานิ”

ที่นับถือศาสนาอิสลามอย่างที่เรียกว่า “มุสลิม” ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่ม “อูแมฮ์ นนาญ” และรองลงมาเป็นกลุ่มศาสนิกที่นับถือศาสนาพุทธซึ่งเป็นกลุ่ม “อูแมฮ์ ซิแย” และ “อูแมฮ์ จินอ” คนเชื้อสายอื่นๆ ที่มีอยู่จำนวนไม่มากนัก ก็เป็นผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม พุทธ คริสต์ ฮินดู-พราหมณ์ และซิกข์ ในระยะหลังนี้พบว่า มีคนไทยเชื้อสายไทยและเชื้อสายจีนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นจำนวนไม่น้อยที่เข้ารับนับถือศาสนาคริสต์

ต่อผู้คนที่เรียกตนเองว่าเป็น “อูแมฮ์ มลาญ” หรือ “อูแมฮ์ นนาญ” ที่เป็นประชาชนส่วนใหญ่ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันนี้ แท้จริงแล้วกว่าจะได้ดำรงความเป็นมุสลิมอย่างที่ปรากฏให้เห็นเหมือนในวันนี้ คนเหล่านั้นก็มีบรรพบุรุษที่ผ่านคลื่นวัฒนธรรมความเชื่อและแนวคิดอื่นๆ อันเนื่องด้วยศาสนาต่างๆ มาแล้วหลายระลอก เช่น ลัทธินับถือภูตผีปีศาจ ศาสนาฮินดู-พราหมณ์ ศาสนาพุทธ และต่อมาเมื่อเป็นมุสลิมแล้วจึงได้พยายามลดทอนและละทิ้งวิถีปฏิบัติทางวัฒนธรรมบางส่วนที่เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของบรรพบุรุษเก่าก่อนตามที่ได้นำมาพิจารณาแล้วเห็นว่าเป็นวิถีปฏิบัติที่ไม่สอดคล้องกับหลักศาสนาอิสลามที่ถูกต้องจึงแนวทางปฏิบัติดังกล่าวนี้ย่อมมีส่วนทำให้ลักษณะของวัฒนธรรมมลาญแบบดั้งเดิมเกิดการพลวัตอย่างต่อเนื่อง และเกิดภาพลักษณ์ใหม่ที่มีลักษณะของการผสมผสานและทับซ้อนด้วยระลอกคลื่นของวัฒนธรรมชนชาติ (มลาญ) วัฒนธรรมอันเนื่องด้วยศาสนา (อิสลาม) วัฒนธรรมแห่งชาติ (ไทย) และวัฒนธรรมต่างชาติอื่นๆ ที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันเรื่อยมา

สภาพของผู้คนที่มีความแตกต่างกันด้วยบริบทของความเป็นศาสนิก (มุสลิม, พุทธ) อันหมายถึงเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับศาสนธรรม ศาสนปฏิบัติ และศาสนสถาน ซึ่งแฝงลึกด้วยลักษณะของความเป็นทายาททางชาติพันธุ์มลาญ ไทย จีน อินเดีย ชาว ฯลฯ เหล่านี้ก็เป็นปัจจัยสำคัญลักษณะหนึ่งที่ทำให้ศาสนิกผู้เป็นมุสลิมและพุทธสายพันธุ์ต่างๆ ในสังคมชาว 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันมีรายละเอียดด้วยเนื้อหาทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันได้ ซึ่งเมื่อพิจารณาข้อมูลเชิงประจักษ์ก็พบว่าศาสนิกที่เป็นมุสลิมโดยส่วนใหญ่นั้นมีความพยายามอย่างสูงที่จะได้ครองตนให้อยู่ในกรอบของวัฒนธรรมมลาญที่ตั้งอยู่บนฐานราก

ของหลักการศาสนาอิสลามควบคู่กับความเป็นคนไทยโดยสัญชาติซึ่งโดยส่วนใหญ่คนกลุ่มนี้ก็มีความรักและห่วงแหนแผ่นดินไทยมาตั้งแต่กำเนิด และมีความภูมิใจในความเป็นเจ้าของประเทศไทยไม่น้อยไปกว่าชนชาวพุทธที่เป็นเชื้อสายไทยหรือเชื้อสายจีนและอื่นๆ ส่วนความแตกต่างที่มีอยู่ระหว่างชาวมุสลิมและพุทธนั้นเป็นเรื่องส่วนบุคคลที่เป็นมิติเฉพาะศาสนาเท่านั้นกล่าวคือมุสลิมนับถือเอกอัลลอฮ์ (คุบหฺ) เท่านั้น และยึดถือพระมหาคัมภีร์กุรอาน⁴⁶เป็นธรรมนูญสูงสุดในการดำรงชีวิต ที่ได้เน้นถึงหลักการศรัทธาและหลักการปฏิบัติศาสนกิจทั้งที่เป็นกิจประจำวันและในโอกาสพิเศษอย่างเป็นระบบ และในบางครอบครัวอาจมีการประกอบพิธีกรรมอันเนื่องด้วยชนบประเพณีที่สืบทอดทางสายพันธุ์ตามที่พิจารณาแล้วและเห็นว่าไม่ขัดแย้งกับหลักศาสนาอิสลาม ส่วนพุทธศาสนิกชนก็ครองตนตามวิถีทางของชาติพันธุ์ไทย เขมร หรือจีนที่อิงศาสนาพุทธ และอาจนับถือและบูชาเจ้าแม่กวนอิม เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว และหลวงพ่อบุญรอด ศาสนิกที่นับถือศาสนาฮินดูก็จะปฏิบัติตามแนวทางของฮินดู ศาสนิกกลุ่มต่างๆ ดังกล่าวนี้อาจมีวิถีชีวิตที่ผสมผสานกับวัฒนธรรมของชาติตะวันตกได้มากกว่ามุสลิม ตัวตนของคนพุทธในภาพหลังนี้มีให้เห็นในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เป็นพื้นที่ทางสังคมบางส่วนของชาวพุทธ ส่วนคนที่เป็นเชื้อสายอินเดียก็ยังเห็นว่ามีการรักษาเอกลักษณ์ทางศาสนา ภาษา วัฒนธรรมการแต่งกาย อาหารการกิน และอื่นๆ อยู่บ้าง คนกลุ่มนี้บางส่วนยังไม่ถือสัญชาติไทยคือยังเป็นคนต่างด้าวในไทย

สรุปโดยภาพรวมกล่าวคือคนไทย 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ทั้งมุสลิม พุทธ ศาสนิกชน คริสต์ศาสนิกชน ชนชาวฮินดู และชาวชีกข์ที่เป็นชาติพันธุ์ต่างๆ ในปัจจุบันนี้ในภาพรวมมีตัวตนเฉพาะ 4 สถานภาพดังต่อไปนี้

- (1) เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับศาสนธรรม ศาสนปฏิบัติ และศาสนสถาน
- (2) เป็นทายาทโดยชาติพันธุ์ที่ถือปฏิบัติและสืบทอดวิถีชีวิตอันเนื่องด้วยชนบประเพณีของวัฒนธรรมชาติพันธุ์

⁴⁶อัล-กุรอาน เป็นพระมหาคัมภีร์และเป็นธรรมนูญสูงสุดแห่งชีวิตของมุสลิมผู้ศรัทธา เป็นคัมภีร์ที่เป็นภาษาอาหรับและเขียนด้วยอักษรอาหรับ อัล-กุรอานจึงเป็นแหล่งที่มาของอักษรยารีในภาษามลายู และเป็นอักษรที่มุสลิม 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้รู้จัก

- (3) เป็นพลเมืองของประเทศไทยที่ต้องปฏิบัติตามระเบียบประปิลเมือง
ของเมืองไทยและถ้าเป็นมุสลิมก็ต้องยึดถือตามกฎหมายอิสลาม
(‘ชารีอะฮ’) เพิ่มอีกหนึ่งเงื่อนไข
- (4) เป็นพลโลกที่เปิดตัวเลือกรับวัฒนธรรมร่วมสมัย ซึ่งไหลบ่าเข้ามาจาก
ภายนอกบ้างเป็นบางส่วนตามแต่โอกาสและรสนิยมของส่วนบุคคล⁴⁷

การเมืองและเศรษฐกิจ : เรื่องนี้คงต้องเป็นไปตามกระแสความ
เคลื่อนไหวของพลังทางการเมืองและเศรษฐกิจที่ไร้พรมแดน คนใน 3 จังหวัด
ชายแดนภาคใต้ปัจจุบันได้ให้ความสนใจกับการเป็นนักการเมืองสูงมาก มีความ
จริงจังในการเรียกร้องคะแนนเสียงในทุกครั้งที่จะมีการเลือกตั้งทุกระดับ ซึ่งเมื่อได้
รับการเลือกตั้งแล้วปรากฏว่าหลายคนร่ำรวยเร็วขึ้นและก็มีอีกหลายรายที่ต้องตก
เป็นลูกหนี้ของผู้ร่ำรวยทรัพย์ นักการเมืองบางคนต้องจ่ายออมอยู่ตรงปลายนิ้วชี้
ของเจ้าหน้าที่และต่อจากนั้นไปไม่นานนักก็คงจะสรุปไม่ได้ว่าระหว่างนักการเมือง
กับมหาเศรษฐีเจ้าของหนั้นใครเป็นผู้มีอำนาจที่เหนือกว่ากัน ถ้ามองว่าพฤติกรรม
ของบุคคลกลุ่มดังกล่าวนี้ได้สร้างความเดือดร้อนแก่สังคม 3 จังหวัดชายแดน
ภาคใต้บ้างไหม? มีเด็กหนุ่มในอำเภอศรีสาคร จังหวัดนราธิวาสพยายามตอบ
คำถามดังกล่าวนี้ฮ่อมๆว่า “คนที่สร้างปัญหาก่อความไม่สงบในพื้นที่ของเรามีอยู่
3 กลุ่ม กลุ่มที่หนึ่งเป็นพวกนักการเมือง กลุ่มที่สองเป็นกลุ่มผู้มีอิทธิพล และกลุ่ม
ที่สามเป็นกลุ่มผู้มีอุดมการณ์ที่ต้องการสร้างรัฐฟากูอัน” เมื่อถามย้ำว่ามีเรื่องความ
แตกต่างทางศาสนาเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยหรือไม่? เขาตอบว่า “ไม่เกี่ยวกัน เพราะว่า
เป็นพุทธหรือเป็นมุสลิมก็พวกเดียวกันนั่นแหละ ถ้าพวกเขาทำอะไรอยู่ด้วยกัน
เขาไม่แยกกันหรอก” เมื่อถามต่อไปอีกว่า “แล้วเจ้าหน้าที่ของรัฐอยู่ในกลุ่มไหน?
เกี่ยวข้องกับคนเหล่านั้นบ้างไหม?” เขาตอบสวนทันทีว่า “นั่นแหละตัวดีนักหนา
ขอโทษนะ ผมไม่ได้ว่าทุกคน แต่ถ้าเป็นคนดี จะอยู่กับพวกเราได้ไม่นาน นายเขา
จะไม่ชอบหน้าเท่าไร และก็โดนย้าย” ได้ยินยาวชนชายผู้นั้นนำเสนอความเห็น
ได้ลุ่มลึกขนาดนั้น ข้าพเจ้าก็ไม่ได้ถามอะไรอีกต่อไป แต่ฝ่ายเยาวชนพูดต่อไปว่า

⁴⁷ รัตติยา สาและ, แหล่งเดิม, 2544, หน้า 192.

“พี่สาว พวกเขาทะเลาะกันเองหรือก แล้วมาป้ายสีพวกเรา” พี่แล้วคล้ายเขาจะพยายามบอกว่าผู้มีอำนาจของรัฐบางคนกำลังแตกคอกันเองแล้วก็สร้างสถานการณ์ขึ้นมาให้ประชาชนอย่างพวกเขาต้องเดือดร้อน

อย่างไรก็ตามต่อความจริงที่มีการกล่าวอ้างถึงเงื่อนไขของการมีอยู่จริงของกลุ่มขบวนการก่อความไม่สงบหลายๆ กลุ่ม ที่เห็นตัวไม่ชัดเจนซึ่งกระจายอยู่อย่างไม่เป็นที่และพยายามปฏิบัติการร้ายอยู่ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ให้ปรากฏอย่างรุนแรงเรื่อยมานั้น ก็เป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้พื้นที่แห่งนี้ถูกกำหนดให้เป็นที่ตั้งของหน่วยงานฝ่ายความมั่นคงด้านต่างๆ มากมาย ซึ่งเมื่อได้นับจำนวนค่ายทหารที่มีอยู่ในพื้นที่ก็น่าจะมีมากกว่าในพื้นที่อื่นๆ ของประเทศไทย ขณะนี้ จริงอยู่ว่าทุกๆ หน่วยงานของรัฐนั้นได้จัดให้มีค่ายทหารขึ้นเพื่อจะได้ช่วยกันยุติปัญหาเหตุการณ์ร้าย แต่ขณะเดียวกันเงื่อนไขในบริบทนี้ก็ทำให้พื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ต้องกลับกลายเป็นคลังสรรพาวุธขนาดย่อมโดยปริยายได้เหมือนกัน เพราะที่นั่นมีค่ายทหารตั้งอยู่ทุกจังหวัด และทุกค่ายทหารที่มีอยู่นั้น แลดูน่าเกรงขามทั้งสิ้น โชคดีหน่อยที่เด็ก ๆ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ในยุคนี้ ขวัญแข็ง จึงคุ้นชินกับเครื่องมือของฝ่ายความมั่นคงได้เร็วและไม่ขาดมาก ทุกวัน เด็ก ๆ จะได้เห็นทหาร ตำรวจ พร้อมด้วยอาวุธหนักและยานยนต์ทุกประเภท เคลื่อนที่ไปมาอยู่บนถนนเป็นปกติ ซึ่งมีตั้งแต่บนถนนลูกรังในหมู่บ้านที่ยังไม่มีไฟฟ้าใช้ จนถึงถนนพื้นคอนกรีตในตลาดของตัวจังหวัด ที่แม้แต่ในโรงเรียนและรอบโรงเรียนก็ไม่เว้น ดูเหมือนว่าเด็ก ๆ ในศักราชนี้กำลังสนใจชวนกันดูรถถังที่มีมือเหล็กกางเกาะอยู่ตรงหัวรถส่วนล่าง ซึ่งเป็นเครื่องมือที่เตรียมพร้อมไว้ใช้กวาดตะปูเรือใบที่ผู้ร้ายช่วยกันโปรยลงบนท้องถนน นอกจากนั้นเด็ก ๆ ยังได้ดูทหาร ขึ้นผู้น้อยหนุ่มๆ ที่นั่งหันหลังชนกันเป็นคู่ๆ พร้อมกับมีปืนให้กอดไว้ในอ้อมอก ขณะที่รถมอเตอร์ไซด์คันงามใหม่สีดำที่ไม่ติดป้ายทะเบียนอยู่บนท้องถนน และในบางขณะภาพเหล่านั้นก็ถูกสลับหรือแทรกด้วยภาพรถพยาบาลที่วิ่งด้วยความเร็วสูง พร้อมส่งเสียงร้องขอทางผ่านเพื่อขนย้ายเหยื่อของความรุนแรงที่มีจำนวนคนให้รักษาเพิ่มขึ้นสถานพยาบาลในพื้นที่จึงมักคึกคักด้วยคนที่ไม่เคยมีใครคาดหมายว่า จะมาตาย และตลาดนัดกลายเป็นชุมชนที่ไม่ค่อยปลอดภัยนัก ป้ายางเจี๊ยะบังเวง

และน่ากลัวมากกว่าปกติ ทำให้เจ้าของสวนยางประสบกับปัญหาการขาดแคลน ลูกจ้างกรีดยาง ดังนั้น แม้ว่าน้ำยางพาราในบางวันมีราคาสูงถึงกิโลกรัมละ 100 บาท ก็พบว่ามีการครอบครองคนไทยพุทธหลายครอบครัวไม่กล้าที่จะเอาชีวิตไปแลกกับ ราคาน้ำยางนั้น ป้ายางที่มีอยู่ในพื้นที่สีแดงน่ากลัวมาก ทั้งๆ ที่ต้นยางเหล่านั้นก็ ยังต้องเสี่ยงจากการถูกทำลายเพราะสักวันหนึ่งมันอาจถูกโค่นทำลายด้วยฝีมือ ของมนุษย์ปริศนาที่เป็นกลุ่มไหนก็ได้ ในปี พ.ศ.2549 มีคนไทยพุทธจำนวน หลายคนที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ในหมู่บ้านไทย ตำบลตันหยงมัส อำเภอระแงะ จังหวัด นราธิวาส ต้องเปลี่ยนขายสวนยางของตนที่พร้อมให้อ่าน้ำยางเพื่อไปแลกกับเงินสดรา จำนวนมากนั้นแก่บางหน่วยงานด้วยราคาที่ไม่ค่อยเป็นปกติ คือขายในราคา เพียงไร่ละห้าหมื่นบาทเท่านั้น ดูเหมือนว่าความเสี่ยงได้ขยายพื้นที่ทางสังคม อย่างไม่จำกัด ไม่เว้นแม้กระทั่งศาสนสถานทั้งของมุสลิมและพุทธ เช่น มัสยิดหรือ สุเหร่าและวัดที่ตั้งอยู่ในบางหมู่บ้านมีมัสยิดหลายแห่งที่ไม่ค่อยมีคนกล้าที่จะเข้าไป ประกอบศาสนกิจตามลำพัง แม้มีที่ตั้งอยู่ริมถนนก็ไม่ค่อยมีคนที่มาจากต่างพื้นที่ กล้าแวะเข้าไป วัดในบางหมู่บ้านพบว่าศาสนิกจะผ่านเข้า-ออกไม่สะดวก เพราะ เป็นที่ตั้งฐานที่มั่นของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปฏิบัติการด้านความมั่นคงซึ่งมีการจัดกำลัง ตั้งแต่หน้าประตูวัดจนถึงบริเวณลานกว้างในวัด บรรยากาศดังกล่าวถึงนี้จะบังคับ ให้คนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ต้องสัมผัสอีกนานเพียงใดนั้น มนุษย์ ธรรมดาคงให้คำตอบไม่ได้ เพราะแม้เป็นตัวแทนสันติภาพจากแฮลิคอปเตอร์ ลำพิเศษที่บรรจุให้บินร่อนลงไปในพื้นที่แห่งนี้เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2547 เพื่อช่วย ปลอบขวัญและให้กำลังใจแก่ผู้คนที่นั่นก็ยังไม่สามารถช่วยให้เหตุการณ์ร้าย เช่นนั้นยุติลงได้ วันนั้นคงเหนือยล้าและหมดแรงที่จะส่งเสียงร้องขอความ สันติภาพจากมนุษย์อีกต่อไป นกน้อยจึงถูกตัดแปลงโฉมและถูกจับตรึงไว้กับ ยอดแท่นปูนสูงบนถนนบางสายเพื่อกลายเป็นอนุสาวรีย์แห่งสันติภาพ แต่ใน อีกด้านหนึ่งปรากฏว่าอนุสาวรีย์นกสันติภาพตัวเดิมนั้นถูกแปลความหมายว่าเป็น สัญลักษณ์ของความขัดแย้งทางด้านวัฒนธรรมของคนในจังหวัดนราธิวาสที่เป็น มุสลิม เพราะหลักการศาสนาอิสลามไม่อนุญาติให้สร้างรูปปั้นแทน

ปรากฏการณ์ทางด้านภาษา : ภาษาเป็นสื่อของความรู้สึกและความคิดของมนุษย์ที่เป็นระเบียบโดยอาศัยเสียงเป็นเครื่องมือ⁴⁸ ในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ภาษาที่คนไทยใช้ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีภาษามลายู ไทย จีน อินเดียอาหรับ ฯลฯ ทุกภาษาถือว่าเป็นมรดกที่มีทายาททางชาติพันธุ์สืบทอดมาช้านาน โดยไม่มีศาสนิกใดควบคุมหรือผูกขาดให้ใช้หรือไม่ให้ใช้

มลายูมุสลิม 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ใช้ภาษามลายูถิ่นปาตานีและภาษามลายูกกลาง (bahasa Melayu baku) เพื่อเป็นสัญลักษณ์ในการสืบทอดความรู้สึก ความคิด และภูมิปัญญาอันเป็นคุณค่าทางวัฒนธรรมของกลุ่ม โดยมีความผูกพันและเข้าใจตลอดมาว่าภาษามลายูคือชีวิตหรือจิตวิญญาณที่เป็นเนื้อเดียวกันกับชาติพันธุ์มลายู และภาษายังจะได้ช่วยปกป้องและยืนยันการมีอยู่ของคนมลายูในสังคมโลกนี้ได้ โดยถือคติว่า :

Bahasa adalah jiwa bangsa,

ภาษาคือชีวิตของ
ชาติพันธุ์

Hilang bahasa adalah hilang bangsa.

การสูญเสียภาษาคือ
การสูญเสียชาติพันธุ์
(คติมลายู)

Bahasa tidak boleh dijual beli.

ภาษาซื้อขายกันไม่ได้
(คติมลายู)

ปัจจุบัน แม้ว่าจะยังไม่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรว่าภาษามลายูมีอายุนานเท่าไรก็ตามแต่ก็พอจะได้ว่าคงมีอายุไม่น้อยไปกว่า

⁴⁸S.T. Alisjahbana, Dari Perjuangan dan Pertumbuhan Bahasa Indonesia : kumpulan esei 1932-1957, Dian Rakyat, Jakarta, 1978, หน้า 166.

ประวัติศาสตร์ของวัฒนธรรมชนชาติมลายูเป็นแน่นอน และภาษามลายูเคยมีบทบาทในราชสำนักสยามมานานแล้ว ซึ่งเรื่องนี้ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ⁴⁹ ได้มีบันทึกเตือนให้จำไว้ว่า

เราอาจจะลืมไปแล้วด้วยว่า ราชสำนักอยุธยาเน้นใช้ภาษามลายูติดต่อกับอาณาจักรต่างๆในแถบนี้มาก่อนมีหลักฐานแน่ชัดว่า แม้จะติดต่อกับบริษัทของฝรั่งเศสในดา ในปัตตาเวีย (จารึกการตา) อยุธยาใช้ภาษามลายูเป็นภาษากลาง (สื่อ : ผู้เขียน) มาเปลี่ยนเป็นภาษาจีน และตัวหนังสือจีนก็เริ่มเมื่อสมัยของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี(ตากสิน)... เมื่อเริ่มราชวงศ์จักรีใช้ภาษาจีนสืบทอดมาอีกจนถึงยุคสมัยใหม่ถึงได้เลิกเราไปใช้ภาษาอังกฤษและอเมริกันแทน

อย่างไรก็ตามปัจจุบันยังมีคนไทยอีกจำนวนไม่น้อยที่ยังไม่รู้จักภาษามลายู และเรียกภาษามลายูว่า “ภาษายาวี” โดยปกตินี้ชื่อภาษามักเป็นหนึ่งเดียวกับชื่อชาติพันธุ์ คำ “ยาวี”⁵⁰ ไม่ใช่เป็นชื่อของชาติพันธุ์ ดังนั้นคนประเทศอื่นจึงไม่เรียก

⁴⁹ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, การสร้างวีรบุรุษ(และหรือวีรสตรี)ของชาติ, ศิลปวัฒนธรรม, ลำดับที่ 241, ปีที่ 21, ฉบับที่ 1 : 93 , 2542, หน้า 93.

⁵⁰“ยาวี” (Jawi) เป็นคำที่แผลงเสียงมาจากคำ ‘jaway’ (al-jaway) ในภาษาอาหรับแปลว่า ‘ชี้ได้’ ตรงกับคำมลายูมาตรฐานว่า ‘damar’ หรือ ‘ดามา’ ในภาษามลายูถิ่นไทยสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ หรือ ‘al-jawar’ ในภาษาอาหรับ ดังนั้นการที่คนอาหรับเรียกคนจากภูมิภาคหมู่เกาะมลายูว่า <ออสเฎ์ ฉาวี> (คนยาวี) จึงมีความนัยว่าเป็นชาวเกาะที่เป็นแหล่งชี้ได้ และก็ได้จำเพาะว่าต้องเป็นเกาะชวาหรือชวาทวีป (Yawadwipa) แต่ประการใด แท้จริงนั้นคำยาวี หรือ jaway เป็นคำที่ติดปากคนและติดปลายปากกาของผู้คนที่อยู่ในแวดวงของการใช้อักษรมลายูชนิดหนึ่งซึ่งดัดแปลงการใช้แทนเสียงจากอักษรอาหรับคืออักษรยาวี หรืออย่างทีนักวิชาการอินโดนีเซียเรียกว่าอักษรอาหรับ-มลายู (Nabilah Lubis, 2001 : 80) อักษรชนิดนี้ได้มีการใช้ประโยชน์มากในเกาะสุมาตรา ดู Slamet Muljana, Kuntala, Sriwijaya dan Suwarnabhumi, Yayasan IDAYA, Jakarta, 1981, หน้า 58-59. เมื่อประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 16-17 เคยมีนักเขียนชาวมลายูใช้คำ “ยาวี” แทนคำ “มลายู” มาบ้างแล้วและให้ความหมายท่านองว่า “ภาษายาวี” เป็นภาษาเดียวกับ “ภาษามลายู” ซึ่ง Syed Muhammad Naguib Al-Attas (1972 : 43) ได้อธิบายว่าเป็นเรื่องของเหตุผลทางการเมืองที่ต้องการลดปัญหาคอมขัดแย้งระหว่างคนชวากับมลายู ในกรณีที่คนมลายูอิสลาม (อาณานิคมมาดาม) เข้าไปยึดครองอำนาจของชวา คืออาณานิคมปาหิตซึ่งนับถือศาสนาฮินดูควินกายและศาสนาพุทธมหายาน คนมาดามใช้ภาษามลายูเป็นภาษาราชการแทนที่ภาษาชวาซึ่งเคยรุ่งเรืองมาก่อน (ศึกษาเพิ่มเติมใน Syed Muhammad Naguib Al-Attas, Islam dalam Sejarah dan Kebudayaan Melayu, Universiti Kebangsaan Malaysia, Kuala Lumpur, 1972, หน้า 43.) เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2548 Prof. Yusny Saby จากเขตจังหวัดพิเศษ Aceh อินโดนีเซียได้แปลคำ “ยาวี” (jawi) ให้ผู้วิจัยว่า bawah angin (ใต้ลม) อย่างนี้ภาษายาวีจึงหมายถึงภาษาที่คนใช้กันในพื้นที่ใต้ลม

ภาษามลายูว่าภาษายาวีและในฐานะที่ภาษามลายูเป็นภาษาของชนชาติที่เก่าแก่ และเคยมีบทบาทในประวัติศาสตร์ของโลกมลายูมาช้านานนั้น ภาษามลายูจึงเป็นฐานรากของระบบความคิดของคนมลายูที่เรียกว่าคิดอย่างมลายู (Malay thought) และเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งที่สร้างความเป็นตัวตน (identity) ของคนมลายู กล่าวคือภาษามลายูเป็นฐานรากสำคัญของวัฒนธรรมมลายู (Malay culture) ที่ช่วยทำหน้าที่คำจูนและประทับประคองศักดิ์ศรีให้ทายาทมลายูได้มีความภาคภูมิใจในศักยภาพของบรรพชนมลายูของตน และที่ลุ่มลึกยิ่งกว่านี้คือทายาทมลายูมุสลิมใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ใช้ภาษามลายูถิ่นปาตานีในชีวิตประจำวันก็ให้ความหมายของคำว่าภาษา มากกว่า “คำพูด” แต่จะหมายรวมถึงคำ บาสอ คือชาติพันธุ์ และมารยาท ดังนั้น ถ้าได้ยินใครพูดว่า ตะเดาะ บาสอ (ตะเดาะ แปลว่า ไม่มี , บาสอ แปลว่า ภาษา) ก็จะหมายความว่า การ ไม่มีภาษา/ ไม่มีชาติกำเนิด/ หรือ ไม่มีมารยาท ตามความแตกต่างของบริบท

ในฐานะที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ปัจจุบันเป็นดินแดนของประเทศไทย ผู้คนทุกศาสนาและชาติพันธุ์ได้พยายามเรียนรู้ที่จะใช้ภาษาไทยกลางซึ่งเป็นภาษาราชการของชาติไทย และเป็นภาษาใช้งาน (working language) นอกจากนั้นยังมีการใช้ภาษามลายูถิ่นปาตานี ภาษาไทยถิ่นใต้ ภาษาจีน อาหรับ อังกฤษ ซาไก (มานิ) อินเดี๋ย เขมร ลาว พม่า และภาษาไทยถิ่นตากใบที่มีสีสันแปลกกว่าถิ่นอื่นแต่ใช้เฉพาะในวงสังคมที่มีจำนวนจำกัดมาก

คนมลายูมุสลิม 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่นิยมใช้ภาษามลายูถิ่นปาตานีในชีวิตประจำวัน ไม่สามารถพูดภาษาไทยถิ่นใต้และนิยมใช้ภาษาไทยกลางบ้างในฐานะที่เป็นภาษาราชการ ซึ่งแตกต่างจากมลายูมุสลิมในพื้นที่อื่นที่ใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ได้ดีและมักจะไม่ว่าพูดหรืออาจพูดภาษามลายูถิ่นไม่ได้ภาษาไทยถิ่นใต้เป็นภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวันของสังคมไทยพุทธทั้งเชื้อสายไทยและเชื้อสายจีน ชาวจีนและไทยพุทธบางครอบครัวที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ท่ามกลางประชากรมุสลิมเกือบ 100% ในหมู่บ้านที่นั่นนอกเหนือจากใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ ภาษาไทยกลาง หรือภาษาจีนได้แล้ว ยังใช้ภาษามลายูถิ่นปาตานีได้ดีด้วย

หมู่บ้านในพื้นที่สีแดงบางแห่งเช่นที่มีอยู่ในอำเภอศรีสาคร จังหวัดนราธิวาส พบว่ามีชาวพุทธที่ไปจากอีสานซึ่งเป็นลูกจ้างกรีดยางหรือถางป่าที่

นั้นใช้ภาษามลายูถิ่นปาตานีได้ดี คนพุทธในบางชุมชนจะได้รับการดูแลจากกลุ่มคนมุสลิมด้วยดี แม้เวลาจะเดินทางไปกรีดยาง คนทั้งสองกลุ่มนี้ก็จะนัดเวลาไปและกลับด้วยกัน และพูดภาษามลายูด้วยกัน พวกเขาบอกว่า “เราคนจนด้วยกัน เราต้องช่วยเหลือกัน โชคดีที่เราพูดภาษามลายูได้ ทำให้เราเป็นเพื่อนกันได้ง่ายขึ้น” คนพุทธกลุ่มนี้จึงไม่ค่อยมีปัญหาทางสังคมกับคนมลายุมุสลิมไทย กรณีนี้ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่บอกให้รู้ว่าภาษาเป็นปัจจัยสำคัญในการอยู่ร่วมกันในสังคม และเป็น เครื่องมือช่วยเสริมสร้างให้มีนิติปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนิกที่เป็นมุสลิมและพุทธศาสนิกชนมีลักษณะที่สร้างสรรค์มากขึ้น

การปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในปาตานี : *Tarikh Fathani / (Tarikh Fathoni)* ได้สื่อสาระให้เข้าใจมานานแล้วว่าพัฒนาการทางประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ มักจะขับเคลื่อนไปพร้อมๆ กับอุดมการณ์ของการต่อสู้ทางการเมืองเป็นตัวแปรหลักโดยมีแนวคิดทางศาสนาแฝงอยู่เคียงคู่เสมอ ในบางยุคสมัยพบว่าอำนาจการต่อรองของฝ่ายศาสนามีอิทธิพลเหนืออำนาจสูงสุดทางการเมือง เช่น ในกรณีที่พญาท้าวหนัมปา ต้องยอมนับถือศาสนาอิสลามแทนศาสนาพุทธตามข้อเสนอของ Syeikh Sa'id หรือ Syeikh Safiyuddin ในคริสต์ศตวรรษที่ 15 เป็นต้น

ประวัติศาสตร์ของผู้คนและดินแดน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ก็คงเป็นในทำนองเดียวกัน คือถูกขับเคลื่อนด้วยกระแสอำนาจทางสังคมและเศรษฐกิจที่ตกอยู่ภายใต้บริบทของพลังทางศาสนาและอำนาจทางการเมืองของผู้นำที่มีบทบาทในแต่ละยุคสมัยซึ่งได้ดำเนินนโยบายถูกต้องบ้างหรือผิดพลาดบ้าง วันนี้คงต้องยอมรับว่าพลังทั้งสามประการได้แก่ ศาสนา การเมือง และเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยหลักที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ทางสังคมที่กำลังเกิดขึ้นในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างรุนแรงนั้น ฝ่ายรัฐบาลก็ยอมรับความจริงในเรื่องนี้แล้วในระดับหนึ่งซึ่งพิจารณาได้จากการที่รัฐบาลพยายามดึงผู้นำศาสนาทั้งฝ่ายพุทธและอิสลามให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม พบว่าความรู้สึกสับสนที่ผู้คนมีต่อปรากฏการณ์ของสถานการณ์ความรุนแรงใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่ได้ทวีขึ้นอีก เมื่อมีคนบางกลุ่มได้รับข้อมูลจากผู้ที่ไม่หวังดีว่าความรุนแรงทั้งหลายนั้นเกิดขึ้นเพราะคนมุสลิมเกลียดชังคนพุทธ การบิดเบือนทำนองนี้อาจทำให้ชาวไทยพุทธเข้าใจผิดได้และอาจหลงทางจนต้องตกอยู่ในกับดักของกลุ่มผู้ไม่หวังดีเหล่านั้น และทำให้คนไทยทั้งพุทธและมุสลิมในสังคมไทยโดยรวมต้องแตกร้างมากกว่านี้

แท้จริงนั้น มนุษย์ทุกคน ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่นับถือศาสนาฮินดู พุทธ คริสต์ หรือ อิสลาม หรือที่มาจากซีกโลกตะวันตก ตะวันออก เหนือ หรือใต้ หรือเป็นผู้ที่มีผิวสีดำ สีขาว สีแทน หรือสีเหลืองก็ตาม ในยุคที่ข่าวสารเทคโนโลยีพัฒนาก้าวหน้าในระดับนี้คงเป็นที่ประจักษ์ชัดแล้วว่าคงไม่มีใครที่สามารถปฏิเสธความจำเป็นของการต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเพราะมนุษย์ย่อมไม่สามารถที่จะเลือกอยู่โดยลำพังได้ วัฒนธรรมของการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างเพื่อนมนุษย์ที่น่าจะดีที่สุดวิธีหนึ่งคือการเลือกการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันด้วยพื้นฐานของจิตใจที่เป็นกัลยาณมิตรโดยเลือกกระทำต่อกันแต่สิ่งที่ดีงามและสร้างสรรค์ แต่ด้วยเหตุที่จิตใจของมนุษย์โลกโดยส่วนใหญ่มักจะอ่อนแอและอ่อนไหวกับสภาพแวดล้อมรอบตัวง่าย จึงอาจเผลอแสดงพฤติกรรมบางประการอันเป็นเหตุทำให้เกิดวิกฤต “ศรัทธา” ระหว่างคนกันเองได้ และยิ่งถ้าหลงไปเป็นทาสของตัว “ศรัทธา” และตัว “สัจจะปลอมๆ” มากจนเกินเหตุโดยขาดการไตร่ตรองให้รอบคอบเท่าที่ควร ก็ยิ่งทำให้เกิดความสับสนจนเป็นวิกฤตทางจิตวิญญาณที่จะหาใครมาเยียวยา

ในสถานการณ์ของความรุนแรงเช่นปัจจุบันนี้ คน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ทั้งสองศาสนาได้พยายามเลือกมีปฏิสัมพันธ์กับบางคนตามความจำเป็นอย่างระมัดระวังมากกว่าเก่า เป็นลักษณะการปฏิสัมพันธ์แบบเลือกปฏิบัติต่อกันและเป็นการปฏิสัมพันธ์แบบพึ่งพา การปฏิสัมพันธ์ทั้งสองลักษณะนี้มักเป็นไปตามระบบอุปถัมภ์(เกื้อหนุน)ที่ให้ความสำคัญกับความเป็นเครือญาติ เกล็ด และคนใกล้ชิดซึ่งมีเรื่องของผลประโยชน์ส่วนตนเป็นพาหนะหลัก ลักษณะการปฏิสัมพันธ์ทั้งสองแบบดังกล่าวนี้ ในมิติหนึ่งอาจเข้าใจได้ว่าเป็น

ลักษณะที่ดี แต่ในอีกด้านหนึ่งคงอาจไม่ดีก็ได้ เพราะว่าการปฏิสัมพันธ์ทั้งสองแบบนั้นยังมีช่องว่างที่เปิดโอกาสให้แก่ผู้มีอำนาจที่เหนือกว่าสามารถเอารัดเอาเปรียบผู้น้อยหรือผู้ที่ด้อยโอกาสกว่าได้สะดวกขึ้น และอาจทำให้คุณค่าทางจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่ลดลงต่ำลงเรื่อยๆ ก็เป็นไปได้ ถ้าละเลยความยุติธรรม สมมติฐานทำนองนี้อธิบายได้จากบริบทของกิจกรรมการเลือกตั้งตำแหน่งผู้นำทางการเมืองและผู้นำทางศาสนาบางรายซึ่งมีอยู่ในบางหมู่บ้านที่ได้พยายามกวาดคะแนนเสียงจากประชาชนในทุกรูปแบบโดยคำนึงถึงความถูกต้องน้อยมาก ผู้สมัครการเลือกตั้งในตำแหน่งผู้นำศาสนาบางรายได้ให้ความสำคัญกับเรื่องของผลประโยชน์ทางการเมืองส่วนตัวและพรรคพวกมากกว่าความถูกต้องตามหลักการศาสนาก็มี

วันนี้ คนสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ทั้งพุทธและมุสลิมยังต้องอยู่ในวังวนของปรากฏการณ์ความรุนแรงและมีความเสี่ยงต่อการดำรงชีวิตในระดับสูง หากมีใครจะบอกว่าใครเป็นผู้ก่อ? ทำไมจึงต้องก่อ? วันนี้คงขานรับยากมาก จึงเป็นหน้าที่ของคนไทยทั้งพุทธและมุสลิมทุกคนที่จะต้องใช้สติปัญญาบนพื้นฐานของจิตวิญญาณที่เป็นธรรมให้มากที่สุดในการกรอข้อมูลของเหตุการณ์ความรุนแรงที่ได้รู้มาทุกกรณี เพราะว่าเป็นเรื่องที่ยานปลายมากแล้ว และนับวันจะทวีความรุนแรงและความซับซ้อนมากขึ้นเรื่อยๆ อย่างไม่มีปลายทาง เชื่อเหลือเกินว่าความรุนแรงที่เกิดขึ้นนั้นมีสาเหตุมาจากมนุษย์ขาดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เกิดความสับสนกับการให้ความหมายของคำว่า “ศรัทธา” และ “สัจจะปลอมๆ” เพราะแพ้อำนาจทางการเมือง และเศรษฐกิจที่อยู่เหนือพลังทางศาสนา จึงสามารถทำให้คนกล้าประยุกต์ใช้ “ศาสนา” เพื่อประโยชน์ในการสร้างพลัง ศรัทธาใหม่ ให้เป็นข้ออ้างในการอ้างไว้ซึ่ง “สัจจะปลอมๆ” และเพื่อเป็นข้อต่อรองและสร้างเงื่อนไขในการเพิ่มพลังอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจตามอุดมการณ์ส่วนบุคคลหรือกลุ่มคนทั้งนี้ โดยไม่ได้คำนึงถึงความถูกต้องใดๆ การปฏิสัมพันธ์ของคนพุทธและมุสลิมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในวันนี้มีลักษณะที่ไม่เลวร้ายจนเกินไป เพราะโชคดีที่ยังมีคนทั้งสองศาสนาเข้าใจและเข้าถึงความหมายของคำว่า “ศรัทธา” และ “สัจจะ” ที่ถูกต้องบ้าง

โดยสภาพทั่วไป ผู้คนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันดำรงชีวิตได้ตามอัตภาพ บ้านเมืองมีความสงบบ้างและวุ่นวายบ้างเป็นบางส่วนต่างสถานที่และเวลา คนในพื้นที่ดั้งเดิมจำต้องอยู่ที่นั่นต่อไป โดยเฉพาะประชาชนมุสลิมส่วนใหญ่ที่ถือกำเนิดที่นั่นมักจะติดที่ และมักไม่ค่อยกล้าที่จะเสี่ยงไปใช้ชีวิตนอกพื้นที่เพราะในฐานะที่เป็นชาวบ้าน มุสลิมส่วนใหญ่ยังให้ความสำคัญกับ “4 ส” คือมุสลิมจะรู้สึกไม่สบายใจถ้าต้องอยู่ห่างจาก “สุเหร่า และ สุสาน” และจะรู้สึกอึดอัดใจมากถ้าต้องสร้างบ้านใกล้บ้านที่มี “สุนัข และ สุนัข” เรื่องความไม่สงบที่เกิดจากเหตุการณ์ของความรุนแรงเป็นรายวันถึงจะมีขึ้นอย่างต่อเนื่องนั้น แม้จะหนักหนาเพียงไร ก็คงไม่มีที่อื่นให้คนกลุ่มนี้ได้เลือก

สรุปว่า หลายปัญหาเกิดขึ้นเพราะความ “ไม่รู้จักรั” (tidak kenal) ทำให้ขาดความรู้ในเรื่องเนื้อหาของปัญหา จึงไม่เข้าใจปัญหาทั้งหลายที่เกิดขึ้น คือไม่รู้ว่ามีันเกิดขึ้นด้วยเหตุอันใด ใครเป็นผู้ก่อเหตุ แต่มีผู้อาวโสมลายมุสลิมในพื้นที่ท่านหนึ่งได้พยายามส่งสัญญาณให้ข้าพเจ้าได้เข้าใจปรากฏการณ์ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ทุกวันนี้ดังนี้

แผ่นดินตรงนี้ (ปัตตานี ยะลา และ นราธิวาส : ผู้เขียน) เป็นเพียงสนามฟุตบอลสาธารณะที่เปิดโอกาสให้นักฟุตบอลทุกคน ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และนานาชาติทุกวัยลงไปแข่งขันได้ตามใจชอบ ส่วนผู้คนอย่างเราๆ (คนไทยพุทธและมุสลิมที่ด้อยโอกาส) ก็เป็นเพียง ‘ต้นหญ้า’ สายพันธุ์หนึ่งซึ่งบังเอิญที่ต้องออกและเติบโตอยู่ในสนามฟุตบอลแห่งนั้น คงต้องยอมให้เป็นไปตามประสาของต้นหญ้าในสนามฟุตบอลทั่วไปที่ไม่ค่อยได้รับการดูแลเท่าที่ควร และเพื่อความอยู่รอดก็อาจต้องอาศัยเพียงน้ำฝนเป็นส่วนใหญ่ เว้นไว้ว่าเมื่อมีคนบางกลุ่มต้องการจะใช้สนามเพื่อทำการแข่งขันฟุตบอลในบางนัด ก็จะมีการเตรียมสนามรองรับใช้งาน ซึ่งอาจจะมีการปลูกหญ้าต้นใหม่ๆ แซมในบางส่วนที่ต้นหญ้าเก่าตาย

ถึงตอนนั้น ‘ต้นหญ้า’ อาจได้รับปุ๋ยและน้ำบ้าง แต่ต้นหญ้าเหล่านั้นก็ไม่สามารถเจริญเติบโตและงอกขึ้นใบให้สูงสง่างามได้ตามธรรมชาติ เพราะต้นหญ้าทุกต้นจะต้องถูกตัดยอดให้สูงได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น ด้วยเกรงว่า

อดหน้าจะทีมแข่งขานักฟุตบอลฝีมือดีที่ได้คัดเลือกมาแล้วเป็นอย่างดี และอาจเป็นอุปสรรคสำคัญในการเล่นฟุตบอลได้

ครั้นถึงเวลาที่นักฟุตบอลลงสนาม ผู้ชมทุกคนก็ให้ความสำคัญกับ นักฟุตบอลและลูกฟุตบอล และเมื่อนั้นคงไม่มีใครอยากเอาใจใส่กับต้นหญ้า ที่ถูกเหยียบย่ำตบนั้น หญ้าบางต้นก็ถูกฝีเท้าของนักฟุตบอลบางคนเตะหลุด แบบถอนรากถอนโคน ลูกฟุตบอลก็โดนเตะอย่างไม่มีใครปรานี ทุกคนแย่ง กันเตะลูกฟุตบอลเพื่อจะได้ปรับมูลค่าเดิมของฟุตบอลให้เป็น 1 หรือ 2 คะแนน ซึ่งเป็นรหัสบอกว่า “แพ้” หรือ “ชนะ” ผู้ชนะเท่านั้นที่จะได้รับการยกย่อง ชื่นชม และยินดีกับรางวัลที่ได้ ลูกฟุตบอลอาจจะไม่มีใครเก็บมาอุ้มกอดบ้าง แต่ “ต้นหญ้า” ก็ถูกทอดทิ้งไว้ที่สนามแห่งนั้นเหมือนเดิม ‘ต้นหญ้า’ บางต้น อาจ จะอยู่รอดต่อไป หรืออาจตาย..... ก็คงเป็นเรื่องของต้นหญ้าในสนามฟุตบอล⁵¹

ข้อความข้างต้นนี้ไม่มีถ้อยคำใดเลยที่บอกว่าการแตกต่างทางด้านศาสนา ของคน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นสาเหตุที่ทำให้คนไทย (รัฐไทย) ต้อง แยกแยกกัน แต่พยายามที่จะบอกว่าคนไทย 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ทุกคน ทั้งพุทธและมุสลิมนั้นถูกเอาเปรียบและต้องด้อยโอกาสเหมือนกันทุกคนดังนั้น ถ้าประชาชนทุกภาคส่วนของสังคมไทยสามารถให้ความหมายกับรหัสของ สัญญาดังกล่าวนี้อย่างไปในทิศทางเดียวกันได้ดี ข้าพเจ้าเชื่อเหลือเกินว่า สังคม ไทยสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ทั้งไทยพุทธและมุสลิมในวันนี้ ต้องมีวันรุ่งขึ้น ที่ดีกว่าวันนี้และเมื่อถึงวันนั้นเพชรทุกเม็ดที่ฝังตัวอยู่บนปลายด้ามขวานทองคำ ด้ามนี้ ต้องมีโอกาสดั่งสองประกายแสงสีอันสวยงามที่มีคุณค่าสูงและเป็น พลังสำคัญในการเสริมสร้างสังคมมนุษยทุกศาสนิกและชาติพันธุ์ที่สร้างสรรค์เพื่อ สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีวัฒนธรรมอันหลากหลายบนโลกใบนี้อย่างสงบ สุขได้นานเท่านาน

⁵¹ สัมภาษณ์ผู้นำศาสนาอิสลามอาบูโศ ณ หมู่บ้านแห่งหนึ่งในจังหวัดปัตตานี เมื่อเดือนเมษายน 2548 คำให้ สัมภาษณ์เดิมเป็นภาษามลายูถิ่นปัตตานี และแปลเป็นภาษาไทยโดยผู้เขียน